

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de NCB, en de VBBN

6/9
september
1997

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

bijen

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357
Jaargang 6, nummer 9, september 1997

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofredacteur J. Beetsma

Redactie M.L. Boerjan, A. M. Kuypers, R.H. Molenaar, en M. Schyns.

226

Vaste medewerkers M.J. van Iersel, N. de Jong, A. Neve, en K. Zoet.

Redactiesecretaris M.J.E.M. Canters

Postbus 198, 6720 AD Bennekom Telefoon 0317 42 24 22

Telefax 0317 42 41 80 E-mail bijenhuis@tip.nl

Internetaansluiting: listserv@lifenet.nl

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg

Telefoon 013 583 63 50

Bankrelatie RABO-bank Tilburg,

rekeningnummer 18.52.12.077, ten name van 'Bijen'.

Postbanknummer van de bank 1088813

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de eerste van de maand (de juli- en augustus nummers worden gecombineerd).

Oplage 8.200

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

f20,00 per 20 woorden, elk extra woord f0,50

Betaling bij opgave.

Allerlei in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken voor de maand van plaatsing aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur op een diskette insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Omslagillustratie Behalve de honingbij komen tientallen soorten insekten af op de bloemschermen van de gewone bereklauw (*Heracléum sphond'ylium* L.). De meesten komen voor de nectar en het stuifmeel, maar sommigen om andere insekten te vangen. foto A. Neve

Van de redactie

Het lijkt mij nuttig dat de gezamenlijke imkersorganisaties een oproep zouden richten aan de provincies en de gemeenten om meer inspraak te krijgen in de beplantingsplannen. Een deel van het budget van de gemeenten dat bestemd is voor het 'groen', zou voor drachtplanten kunnen worden gebruikt.

Albert van Koot richtte zich tot de provincie. Het resultaat van zijn actie staat in het artikel 'Een goed plan'. Fantastisch toch! In de bijdrage 'Bijblijven noodzakelijk' wekt L.M. Opsteeg de imkers op om de handen uit de mouwen te steken en met elkaar van alles te ondernemen. Het enthousiasme maken van de jeugd door imkers via het basis-onderwijs kwam in de voorgaande nummers al aan bod. Verdere activiteiten zijn zeker nodig. Opsteegs artikel geeft mogelijkheden aan om de bijenhouderij 'bloeiend' te houden.

Rob Molenaar

Mededeling van de redactie

Met ingang van 1 mei heeft Peter Bohlmeijer zich teruggetrokken uit het redactiewerk. Wij danken Peter voor zijn inzet bij het totstandkomen van het gezamenlijke maandblad voor imkers en voor zijn werk als financieel administrateur en mederedacteur gedurende de eerste vijf jaargangen van Bijen. Ook Wilma Bohlmeijer-Mans heeft met ingang van juli besloten haar medewerking op te zeggen. Wij danken Wilma voor haar interessante bijdragen in de rubriek Snippers. Elke maand weer zorgde zij er voor dat haar kopij aanwezig was.

Inhoud

Allergie	Rogier Verhagen	227
Imkerpraktijken	M.J. van Iersel	229
Uitvinding: voerflesjeshouder		231
Bijenplant in beeld	Arjen Neve	232
Nieuws van de Ambrosiushoeve	Christ Smeekens	234
Van imker tot imker	Ko Zoet	235
De lezer schrijft		237
Regels Honingkeuring	Eva Schild-Schofaerts	239
Foto van de maand		240
De toekomst van de bijenhouderij	Heyta Rynja	241
Een goed plan	Albert van Koot	242
Bijblijven noodzakelijk	L.M. Opsteeg	243
Imkersgesprek	Ab en Harry	245
Inzomen	M.J. van Iersel	246
Imkeren in Zeeland	Ab Kuypers	247
Verenigingsnieuws LLTB		249
Verenigingsnieuws NCB		250
Verenigingsnieuws VBBN		252
Familieberichten		252
Kalender		253
Cursussen, Vraag en aanbod		255

'Na een steek treedt vaak een 'doom-gevoel' op'

De psychologische angel van een wespensteek

Rogier Verhagen

De onderafdeling Allergologie van het Academisch Ziekenhuis Groningen is bezig met een onderzoek naar de kwaliteit van leven bij mensen, die allergisch zijn voor wespensteeken. Volgens coördinator dr. A.E.J. Dubois en onderzoekster drs. J.N.G. Oude Elberink zijn veel van hen bang om weer gestoken te worden. 'Dat kan soms extreme vormen aannemen', aldus Dubois. 'Soms durven mensen in de zomer niet meer de straat op, gaan ze niet meer wandelen of zwemmen. Die angst kan sociaal isolerend werken. Wij willen aantonen dat de behandelingen het gevoel van veiligheid geven.' Het onderzoek loopt al een jaar en zal duren tot april 1997. Voor het onderzoek worden nog ongeveer 200 proefpersonen gezocht.

Het is niet precies bekend hoeveel mensen in Nederland allergisch zijn voor de steken van bijen en wespen. Oude Elberink: 'De schattingen variëren van vier op de duizend tot vier op de honderd mensen. Dat is uit de literatuur en epidemiologisch onderzoek gebleken, hoewel er de laatste vijf jaar overigens geen studies op dat gebied meer zijn verschenen. 'De patiëntengroep is dus relatief groot. Tachtig procent van de patiënten is gestoken door een wesp en niet door een bij. Dat komt vooral omdat wespen agressiever zijn en vaker in de buurt van mensen te vinden zijn. Uit de literatuur blijkt ook dat de gemiddelde Nederlander één keer per 10 jaar door een wesp wordt gestoken. Oude Elberink: 'Mensen die overlijden als gevolg van een steek, zijn meestal mensen op leeftijd en mensen die een aandoening onder de leden hebben die de allergische reactie versterkt. Eén op de miljoen mensen overlijdt jaarlijks als gevolg van een bijen- of wespensteek. Dat overlijdensrisico is vergelijkbaar met de kans om door de bliksem getroffen te worden, dus erg klein. Toch spreekt het gevaar van deze insecten enorm aan en in de zomer wordt de bijen- en wespallergie zelfs verheven tot een maatschappelijk probleem. 'Een allergie voor bijen- of wespengif is niet iets dat je vanaf je geboorte hebt. Iemand kan zijn

hele leven geen last hebben gehad van deze insecten en opeens is het mis, en reageert het lichaam extreem op een steek. De reacties zijn zeer uiteenlopend en kunnen variëren van galbulten en een opgezwollen huid tot hartkloppingen, bloeddrukdaling en zelfs coma. De behandelingen zijn al jaren bekend. Zo is er de zogenaamde EPI-pen waarmee een patiënt zichzelf na een wespensteek een dosis adrenaline toedient, waardoor de allergische reactie wordt geremd. Ook is er de desensibilisatiekuur waardoor de patiënt op termijn immuun wordt gemaakt voor het gif. De kuur bestaat uit twee fasen. Er is een opbouwfase van ongeveer zes weken waarvoor de patiënt telkens naar het ziekenhuis moet. Daarna is de patiënt al immuun voor bijen- en wespensteeken. Vervolgens volgt er een lange onderhoudsfasen om dit effect te bestendigen. In totaal duurt die kuur drie jaar. Dubois: 'Binnen de medische wereld wordt wel eens met onbegrip en kritiek op deze behandeling gereageerd. Het nut ervan wordt door sommigen in twijfel getrokken. De behandeling is duur en er gaan zó weinig mensen dood, dat men deze eigenlijk maar onzin vindt. 'Maar de patiëntengroep is relatief groot en de kwaliteit van leven van mensen die een allergie voor wespensteeken hebben ontwikkeld, is tot nu toe een sterk onderbelichte zaak. Een systematische enquête onder patiënten heeft uitgewezen dat binnen deze groep de angst om weer gestoken te worden als een groot probleem ervaren wordt en vanwege deze angst proberen zij te voorkomen dat ze gestoken worden. Het blijkt dat ze voortdurend alert zijn op de aanwezigheid van wespen en in meer of mindere mate hun leefstijl aanpassen, bijvoorbeeld door in de zomermaanden niet op vakantie te gaan tot - heel extreem - niet meer buiten komen in de zomer. En dit ondanks het feit dat ze een EPI-pen hebben. Dubois: 'Bij een aantal patiënten treedt er na zo'n steek een soort 'doom-gevoel' op. Het slachtoffer heeft het idee dat er iets verschrikkelijks gaat gebeuren; alsof je dood zal gaan! Als je dat gevoel hebt meegemaakt wil je dat nooit meer meemaken. Elke specialist of huisarts weet dit, maar er is nooit onderzoek gedaan

naar de veranderingen in kwaliteit van leven van deze patiënten.'

Agressiever

Oude Elberink en Dubois zijn inmiddels een jaar bezig met het onderzoeken van de kwaliteit van leven van patiënten die allergisch zijn voor wespensteken. Oude Elberink: 'In ons onderzoek richten we ons vooral op mensen die een allergie voor wespengif hebben. Dat is verreweg de grootste groep. Kort samengevat komt het onderzoek hier op neer. De huisartsen wordt gevraagd patiënten die meer dan een plaatselijke reactie krijgen op een wespensteek, door te verwijzen naar ons. Door specialisten in het AZG wordt aanvullend onderzoek gedaan om de allergie bij deze patiënten aan te tonen. Vervolgens krijgen ze uitleg en voorlichting over de wespenallergie in het algemeen en de behandeling (EPI-pen en/of desensibilisatie). Die voorlichting is gestandaardiseerd en wordt gegeven door onderzoeksmedewerkers en niet door artsen. Het voorlichtings-materiaal is goedgekeurd door een begeleidingscommissie waarin een allergoloog, een huisarts, een ziektenkostenverzekeraar, een epidemio- loog en een psycholoog zitten. Vervolgens komt de moeilijkste vraag van het onderzoek: 'mogen we loten welke behandeling u krijgt, de EPI-pen of de desensibilisatiekuur?'. Voor een goed onderzoek moet je namelijk met gerandomiseerde patiëntengroepen werken. Dus zo'n behandelkeuze moet gemaakt worden. De patiënten krijgen bij binnenkomst op de polikliniek een speciaal opgestelde vragenlijst voor- gelegd die de kwaliteit van hun leven op dat moment in beeld moet brengen. Na een jaar volgt een tweede lijst. Ook mensen die niet gerandomiseerd willen worden krijgen na een jaar de vragenlijst weer voorgelegd.' Dubois: 'De onderzoeksvraag is dus: 'zijn we in staat om met dit onderzoek de angst van patiënten om weer gestoken te worden voldoende weg te nemen?' Als blijkt dat de kwaliteit van leven niet verbetert, heeft het ook geen zin die immunotherapie te geven. Men moet weer de straat op durven, of weer op een terrasje durven zitten in de zomer. Lukt dat, dan is de therapie de moeite waard.' Oude Elberink: 'Wat tot nu toe uit het onderzoek naar voren komt is dat patiënten de EPI-pen vervelend vinden en het als een extra last ervaren. Ze moeten dat ding altijd bij zich hebben. Op het strand, op school, in het zwembad. Dat levert soms heel praktische problemen op zoals: wat doe je op vakantie. Je gaat naar de bergen en hoeveel EPI-pennen neem je mee? In principe krijg je er telkens maar eentje mee. Dat is voor een vakantie- periode natuurlijk een risico. Dus dan gaan ze maar

niet! Om deze reden vragen de meeste patiënten toch uiteindelijk om de desensibilisatiekuur. Daarna ben je namelijk van het hele probleem af, en hoef je ook nooit meer die EPI-pen bij je te hebben. Wat ook blijkt is dat de patiënten erg veel plezier beleven aan dit onderzoek. Zij krijgen namelijk geen extra prikken, maar vooral goede voorlichting en er wordt naar hun beleving gevraagd. Dat vindt men heel fijn.'

Doorverwijzen

Dubois en Oude Elberink zoeken nog patiënten die aan het onderzoek willen meewerken. Getuige de cijfers uit de literatuur zouden die patiënten er - ook in de noordelijke regio - voldoende moeten zijn. Die cijfers kloppen echter niet met het aantal patiënten dat naar het AZG wordt verwezen door de huisarts. Dubois: 'Er zijn huisartsen die misschien onvoldoende op de hoogte zijn van het belang van een wespen- allergie. Natuurlijk wordt de huisarts in zijn praktijk geconfronteerd met een grote verscheidenheid aan aandoeningen, dus dat is wel begrijpelijk. Maar er zijn voldoende huisartsen die nooit patiënten met een wespenallergie naar ons doorverwijzen, terwijl dit pro- bleem toch in elke huisartspraktijk zou moeten voor- komen. Na de acute behandeling van een wespen- steek houdt het vaak op en wordt er mijns inziens weinig energie gestoken in preventie en diagnostiek.' Om dat te verbeteren worden er informatiebijeen- komsten georganiseerd. Eventuele proefpersonen kunnen zich melden bij de onderafdeling Allergologie, maar bij voorkeur bij hun huisarts. Oude Elberink heeft daarvoor contact gelegd met de Districts Huisartsen Vereniging en een voorstel ter goedkeuring voor- gelegd. Ook zullen de komende tijd brieven naar huisartsen worden verstuurd met verdere uitleg over het onderzoek en met de vraag om eventuele patiënten die met een allergische reactie hun huisarts opzoeken, door te sturen naar het AZG.

Met toestemming overgenomen uit 'Triakel', een gezamenlijke uitgave van het Academisch Ziekenhuis Groningen (AZG) en de Faculteit der Medische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen.

Het moerrooster, een nuttig gereedschap

Toen Abbé Collin rond 1850 het moerrooster introduceerde, gaf hij daarmee de imkers een nuttig hulpmiddel om hun bijenvolken te manipuleren. Er wordt op heel wat manieren gebruik van gemaakt

Het moerrooster

We kennen het moerrooster allemaal in de vorm van een geperforeerde zinken plaat of een spijlenrooster. De zinken plaat laat zich prima tussen twee bakken schuiven. Het spijlenrooster is wat dikker en vergroot de afstand tussen boven en onderkant van de raampjes een beetje.

Van beide roosters zijn foto's gemaakt terwijl ze op een bak met raampjes liggen. De afstand tussen de raampjes is 18 mm. Op de foto's is goed te zien dat de doorloopruimte verminderd wordt tot de afstand van twee spleten van het rooster. Dat is $2 \times 4,2 \text{ mm} = 8,4 \text{ mm}$. Als de bijen hun raten bouwen beperken ze zich niet keurig tot de breedte van het hout van de raampjes. Ze bouwen altijd braamraat. Als we daar een rooster opleggen kan dat de doorloopruimte nog eens extra beperken en als het rooster dan nog een beetje scheef komt liggen, blijft er maar weinig vrije ruimte over. Dan hoeven we ons er niet over te verbazen dat de bijen, die dan in het moervrije deel van de kast zitten, zich moerloos voelen en redcellen gaan bouwen.

Deze problemen zijn goed te ondervangen door het moerrooster in een houten lijst te zetten. Als de breedte van het hout boven en onder het rooster dan 5 mm bedraagt, is de doorloopruimte van het rooster geheel beschikbaar voor de bijen. Redcellen bouwen is er dan niet meer bij. Braamraat vermindert de doorloopruimte nauwelijks. Als het rooster lang ligt, kan het wel gebeuren dat de bijen raat gaan bouwen. De bijenruimte tussen de raampjes is te groot geworden.

Afbeelding 3 laat zien hoe bij een ingeraamd rooster de bijen onder de spijlen van het rooster door kunnen lopen, zoals ze ook onder de raampjes kunnen lopen.

Het moerrooster en de koningin

Veel imkers vinden het zoeken van een koningin een heel werk. Vroeger, toen mijn ogen nog jong waren was één keer zoeken meestal voldoende. Een leesbril is een goed ding voor lezen, maar minder voor het

zoeken van een koningin. Het moerrooster is daarvoor een nuttiger hulpmiddel.

Als het tijd wordt om vegers te maken, kan de imker het rooster tussen onderbak en middenbak leggen. Na 72 uur zijn er alleen nog eitjes te vinden in de bak waar hare majesteit zit, meestal boven het rooster. Omdat de imker nu zeker weet in welke bak de moer zit, hoeven er heel wat minder ramen afgezocht te worden. Meestal in de middenbak en soms in de honingkamer. De kans de moer in de honingkamer te vinden daalt naarmate er meer honing in zit.

Afb. 1. Draadrooster ligt op de raampjes.

Als de imker vindt dat er nog teveel bijen zijn om de moer te vinden, ook al weet hij in welke bak ze zit, kan hij een separator gebruiken. Als de moer boven het rooster zit, de separator in de plaats leggen van het rooster. Er bovenop kan ook. Het leggen van de separator stoort dan de bijen wat minder en het rooster kan later tegelijk met de separator verwijderd worden.

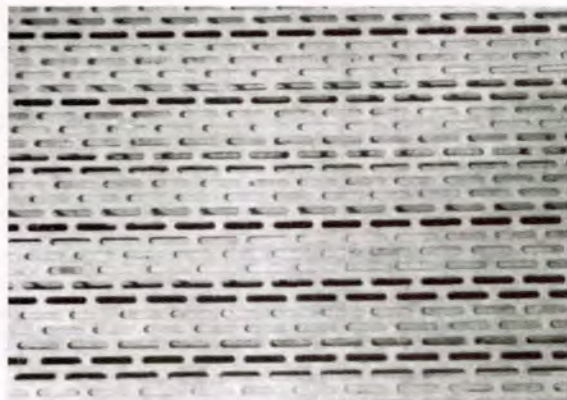
Zit de moer in de onderbak, dan kan deze bovenop de honingkamer geplaatst worden met een separator eronder. De vliegbijen vliegen weg uit de bak boven de separator en er blijven weinig en vooral jonge bijen over. Deze hebben geduld met de imker die tijd nodig heeft om de moer te zoeken.

Als de imker op deze manier werkt kan hij nog meer profijt hebben van het rooster. De imker die vegers maakt, gaat ervan uit dat zijn bijen, na het verwijderen van de moer, redcellen bouwen op larfjes die niet ouder zijn dan twee dagen. Als het rooster dus langer dan vijf dagen blijft liggen is er één bak in de kast

waar de larven ouder zijn dan twee dagen. Daar bouwen ze geen redcellen meer. Later bij het doppen breken hoeft de imker niet meer in dit deel van de kast te zijn en dat vereenvoudigt de ingreep. Doppen breken wordt door de bijen vaak niet erg op prijs gesteld en het is prettig om niet meer in de kast te hoeven werken dan strikt noodzakelijk is. De praktijk heeft mij geleerd het rooster zeker zes dagen te laten liggen omdat ze anders toch nog wel eens redcellen bouwen in de bak waar al vijf dagen geen koningin meer aanwezig was. Er is een groot nadeel aan deze methode en dat is dat het broednest ingeperkt wordt. Dat is na zes dagen duidelijk te merken. Deze ingreep vindt plaats rond eind mei en door het leggen van het moerrooster wordt juist het aantal bijen dat in juli de zomerhoning moet binnen halen, ingeperkt.

met verzegeld voer aanwezig zijn en het maakt niet uit of dat voer nou boven of naast het broednest zit. Tussen deze twee uitersten vind je de imkers die het rooster gebruiken als ze dat nodig vinden. Ze weten wanneer de dracht afgelopen is en wanneer er geslingerd kan worden. Mocht er broed in de honingkamer zitten dan weet de imker ook hoeveel dagen voor het slingeren het rooster gelegd moet worden om de honingkamer broedvrij te krijgen. In theorie is dat 24 dagen vóór het slingeren. Dan pas is ook het laatste darrenbroed uitgelopen. In de praktijk is die tijd veel korter, zeker bij een goede dracht. Als de bijen nectar verzamelen slaan ze deze overal in hun kast op. Elke cel wordt benut en geleidelijk wordt de nectar in honing veranderd en naar boven getransporteerd. Elke broedcel die boven in het volk leeg komt

230

Afb. 2. Gaatjes rooster ligt op de raampjes.

Afb. 3. Draadrooster met houten rand.

Het moerrooster en de honing

Er zijn imkers die bij het plaatsen van de honingkamer in het voorjaar, meteen het moerrooster leggen en dat pas weer verwijderen als het bijenvolk zijn wintersuiker krijgt. De redenering die daarachter zit is eenvoudig: De bijen slaan de honing boven in de kast op. Door het leggen van het rooster kan de koningin niet leggen in de honingkamer en daardoor blijft deze vrij van broed. Zo heeft de imker nooit problemen bij het slingeren van de honing. Er zijn ook imkers die nooit een rooster gebruiken. Hun redenering is als volgt: Als er een goede dracht is komt de honingkamer vol honing. Er is dan geen plaats voor de moeder om te leggen en een rooster is niet nodig. Als er geen dracht is maakt het niet uit dat het volk in de honingkamer broed heeft want er is toch niets te slingeren. Het beetje honing dat de bijen dan verzameld hebben, hebben ze zelf heel hard nodig. Voor het welzijn van het volk moeten er minstens twee ramen

doordat er een jonge bij uitloopt wordt onmiddellijk gevuld met honing. De koningin krijgt pas weer kans om vrijkomende cellen boven in het volk te beleggen als de dracht stopt. Dat is het moment om het rooster te leggen. Het rooster verhindert dan het opnieuw beleggen van de honingkamer en het aanwezige broed is snel uitgelopen.

Wel of geen rooster leggen?

Het antwoord op deze vraag is afhankelijk van het antwoord op een andere vraag. Hebben de bijen last van het rooster? Het gebied tussen voedselvoorraad en broednest is een belangrijke zone in het volk. De bijen zullen altijd proberen deze zone in gebruik te houden, hetzij voor honingopslag, hetzij als broednest. Door het leggen van het rooster kan er een groot gat ontstaan tussen broednest en honingvoorraad. De lege cellen in dit gat blinken de imker tegemoet bij een inspectie van de honingkamer. Ze

zijn klaar om belegd te worden. Deze situatie kan mijns inziens alleen maar negatief uitwerken op het zich wel bevinden van het bijenvolk. Het veroorzaakt stress. De bijen willen contact met de honingvoorraad en dat kan niet. Stress is een faktor die de gezondheid van het bijenvolk nadelig beïnvloedt. De bijen krijgen ook problemen met het opslaan van stuifmeel.

Stuifmeel hoort opgeslagen te worden tussen broed en honing. Maar waar moet het als de ruimte tussen broed en honing voor bijenbegrippen te groot is? Stuifmeel dat niet in de onmiddellijke nabijheid van het broednest zit, wordt al snel moeilijk bereikbaar voor de jonge bijen.

Er zijn ook imkers die de moeder in één bak opsluiten zodra het volk volledig op sterkte is en de dracht gaat

beginnen. Het doel hiervan is het inperken van het broednest, zodat er meer bijen voor de dracht beschikbaar zijn en er minder voedsel naar het broed gaat. Het wel of niet gebruiken van een rooster moet geen dogma zijn maar het resultaat van een overweging. Een goede reden om het rooster te gebruiken is als de bijen op een dracht staan, die snel geslingerd moet worden zoals het koolzaad. Ook als de honingkamer nog niet vol is en de imker geen dracht meer verwacht, kan het rooster zinvol gebruikt worden. Een klein onderzoek in Duitsland toonde aan dat volken zonder rooster een beetje meer honing haalden dan volken met rooster. Dit wijst ook in de richting dat roosters wel nuttig zijn maar niet noodzakelijk bij de uitrusting van de imker horen.

bijen

BUITENLAND

Uitvinding: voerflesjeshouder

Peter Kruit heeft een imkerij opgezet in Zuid Venezuela. Hij woont daar aan de rand van het Amazonewoud en zijn bijen vinden voedsel in een wisselend landschap van savannes (vlakten van wilde grassoorten) en oerbossen. Hij heeft daar te maken met een opeenvolging van droge en natte perioden en als het langdurig regent moet hij dus bijvoeren. Zijn bijen zijn de agressieve geafricaniseerde bijen en het is daarom echt noodzakelijk dat het werk aan de volken snel kan worden gedaan. Hij refereert daarom uitwendige voerflesjes, die gemakkelijker kunnen worden geplaatst dan inwendige voerbakken. Omdat de

gangbare houders voor zijn voerpotjes niet ter plaatse verkrijgbaar zijn (de bijenwinkel in de hoofdstad Caracas ligt op 2.000 km afstand!) heeft hij een eenvoudige methode bedacht om de benodigde houdertjes uit dunne (voor waterafvoer bestemde) PVC-pijp te vormen: Van een stukje houten lat heeft hij een malletje gemaakt voor de bijeningang. De

PVC-pijp maakt hij slap boven een gasvlam en daarna buigt en vervormt hij de pijp om het malletje totdat het op de foto getoonde model van de voerflesjeshouder is ontstaan. Momenteel heeft Peter zestig volken. Elke kast staat apart op een standaard van

gelaste metalen balkjes. Om zijn bijen tegen roofmieren te beschermen staan de poten van de standards in potten gevuld met regenwater of afgewerkte olie. De potten maakt hij van waterdicht cement, en kunnen dus niet wegroesten. Deze bescherming is noodzakelijk,

omdat zelfs een sterk bijenvolk niet in staat blijkt te zijn om zich tegen de roofmieren te verdedigen. Bijenkasten en zelfs plankenhout zijn ter plaatse evenmin verkrijgbaar. Daarom maakte hij de benodigde planken en latten zelf uit boomstammen met behulp van een speciaal geleide kettingzaag.

Gewone bereklauw (*Heracleum sphondylium* L.)

Gewone bereklauw is een van de meest voorkomende soorten van de schermbloemenfamilie (*Umbelliferae*) in ons land. Het geslacht bereklauw (*Heracleum* L.) telt ongeveer zeventig soorten, verspreid over de gematigde gebieden van het noordelijk halfrond. Behalve de gewone bereklauw komt in ons land de reuzenbereklauw (*Heracleum mantegazzianum* Somm. & Lev.) in het wild voor.

Heracleum is afgeleid van Hèraklès, de Griekse halfgod die de geneeskracht van de plant ontdekt zou hebben. De afleiding kan ook betrekking hebben op de krachtige forse groei van de soorten van het geslacht.

232

Onaangename geur

Gewone bereklauw is een tweejarige, soms ook overblijvende, plant met variabele bladeren. Onder aan de plant vormen ze een rozet en zijn handvormig gelobd. De stengelbladeren zijn geveerd en hebben een stengel, die aan het begin, of in zijn geheel, is verbreed tot een buikvormige bladschede. De plant heeft een onaangename geur. De bloemgeur roept associaties op met een koeienstal.

Verschillende bloemvormen

De bloei begint in juni en zet zich voort tot in de herfst. De bloemen staan in platte schermen aan het einde van de hoofdstengel en zijstengels die in de bladoksels staan. Een scherm is samengesteld uit kleine scherpjes, waarvan de stelen op één plaats samenkomen. De bloemkelk is maar nauwelijks te zien, het is niet meer dan een smalle rand langs de bovenzijde van het vruchtbeginsel. De bloemkroon is wit en bestaat uit vijf hartvormige blaadjes, die aan het eind een insnijding hebben. In het midden van de insnijding zit een naar binnen omgebogen lobje. Als we een scherpje van boven bezien, valt het op dat de bloemen in vorm verschillend zijn. In het midden zijn alle kroonbladeren even groot en gelijk van vorm. Dat is niet het geval bij de bloemen die aan de rand staan, en in het bijzonder die aan de buitenrand van het grote scherm. Daarvan zijn de kroonbladeren, die naar de rand van het scherm gericht zijn, groter. Ook de daarnaast staande zijn, zij het voor de helft, verder uitgegroeid dan de naar binnen gerichte kroonbladeren. Door de grotere randbloemen lijkt het scherpje groter en vallen alle scherpjes samen beter op voor bezoekende insecten. De meeldraden

staan tussen de kroonbladeren. Op het vruchtbeginsel staan twee stijlen, die aan het begin kussenvormig zijn verbreed, het stijlkussen. Hieruit komt de nectar naar buiten.

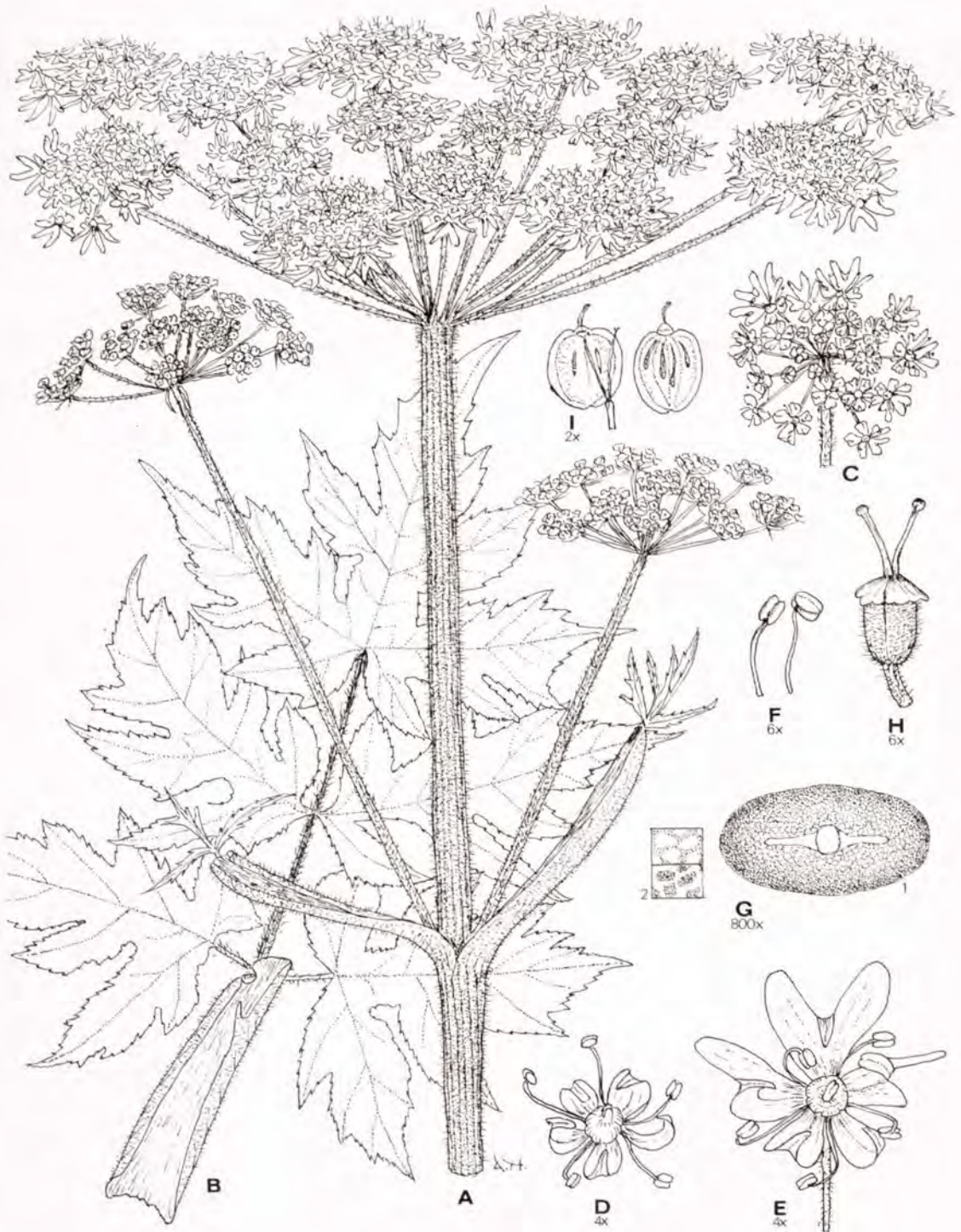
In een scherpje komen eerst de buitenste bloemen in bloei. De meeldraden buigen achtereenvolgens naar buiten waarna de helmhokjes opengaan. Later gaan de stijlen verder uitgroeien en worden de stempels rijp als het stuifmeel is afgegeven en de meeldraden veelal zijn afgevallen. Door deze volgorde van ontwikkeling wordt kruisbestuiving in de hand gewerkt. Echter vormt zich ook zaad bij zelfbestuiving. De bloemen van het eindscherm zijn tweeslachtig. Aan de zijschermen vormen zich vaak mannelijke bloemen, dus met alleen meeldraden.

Bezoek van veel insecten

Door de open ligging van het nectarium komen er veel insectensoorten op de nectar af. Op de bloemen zijn maar liefst ca. 160 insectensoorten waargenomen. Een klein deel daarvan komt niet voor de nectar of het stuifmeel, maar gebruikt het bloemscherm als geschikte plaats om andere insecten te vangen. Bijen verzamelen nectar en stuifmeel op de bloemen. De stuifmeelklompjes hebben een lichte bruinachtig gele kleur.

Winterstaander

Gewone bereklauw is een winterstaander. Dat wil zeggen dat de vruchten niet direct afvallen als het zaad rijp is, maar gedurende wel de gehele winter aan de plant verbonden kunnen blijven. Bij het rijpen van het zaad splitst de vrucht zich in tweeën op de scheiding van de hokken van het vruchtbeginsel. In iedere vruchthelft zit één zaad. De beide vruchthelften blijven aan de plant verbonden door een gevorkt steeltje, dat in feite het verlengde van de bloemsteel is. Op beide deelvruchten liggen aan weerszijden donkergekleurde strepen, oliestriemen genaamd. Dat zijn ruimten in de vruchtwand waarin stoffen zijn opgeslagen, die giftig zijn en de zaden bescherming geven tegen vogelvraat. De deelvruchten hebben een brede gevleugelde rand waardoor ze door de wind kunnen worden verspreid als ze bij stormachtig weer van de plant worden gerukt.

Gewone bereklaw (*Heracleum sphondylium* L.)

A bloeiwijze; **B** stengelblad; **C** scherpje met verschillende bloemvormen; **D** bloem in het midden van een scherpje; **E** randbloem; **F** meeldraden; **G** stuifmeelkorrel: **1** equatoriaal, **2** korreloppervlak; **H** stampers; **I** vrucht.

Open dag Ambrosiushoeve

Op zaterdag 13 september 1997 is van 10.00-16.00 uur de jaarlijkse open dag van de Ambrosiushoeve. De meest recente onderzoeksresultaten zullen dan worden gepresenteerd. Ook wordt informatie gegeven over het verloop van de diverse onderzoeksprojecten. De onderzoekers van de Ambrosiushoeve geven toelichtingen op het onderzoek. Uiteraard is er dan ook gelegenheid om hierover onderling van gedachten te wisselen.

De volgende onderwerpen zullen hierbij worden gepresenteerd:

- 234
- Onderzoek van bijenziekten, de Ambrosiushoeve als servicecentrum voor de bijenhouderij.
 - De biotechnische bestrijding van de varroamijt met de darrenraatmethode.
 - Het onderzoek naar de verbetering van de bestuiving door honingbijen m.b.v. een Bee Booster* bij peren.
 - De voorlopige resultaten en voortgang van het onderzoek naar de verschillen tussen zwermcel- en redcelmoeren.
 - De diagnose via honingonderzoek en bestrijdingsmethoden van Amerikaans vuilbroed,.
 - Het telen van hommels
 - Bestuivingsonderzoek met de solitaire bij *Osmia rufa* bij appels
 - Stand van zaken rond de discussies over concurrentie tussen honingbijen en andere bloembezoekende insecten in natuurgebieden.
 - Toxiciteitstesten bij bijen en hommels.
 - Overzicht van het lopende onderzoek en het onderzoeksplan voor 1998.
 - Op de informatiestand is er gelegenheid om diverse

publikaties en onderzoeksverslagen van de Ambrosiushoeve en het Informatie- en KennisCentrum (IKC) aan te schaffen.

- Videopresentaties van verschillende onderwerpen uit de bijenhouderij en bestuiving.

Regelmatig zijn er rondleidingen door het drachtplantenarboretum. Deze rondleidingen worden verzorgd door deskundige rondleiders. In het drachtplantenarboretum staan ruim 500 verschillende drachtplanten. Vooral de vastelantentuin vormt vaak een zee van bloemen. De vrienden van de Ambrosiushoeve zullen ook weer present zijn met een informatiestand bij het ir. J. Mommerspaviljoen. Zij zullen zoals in vorige jaren weer zorgen voor een natje en een droogje.

De open dag van de Ambrosiushoeve is een goede gelegenheid om kennis te nemen van onderzoek en ontwikkelingen in de bijenhouderij en insectenbestuiving.

De Ambrosiushoeve is te bereiken via de A58, die Tilburg aan de zuidkant passeert. Neem op de A58 afslag Hilvarenbeek en volg de borden 'Beekse Bergen'. Net voordat u bij het parkeerterrein van de Beekse Bergen aankomt ziet u aan de rechterzijde de ingang van de Ambrosiushoeve. Met het openbaar vervoer kunt u vanaf het station Tilburg centraal de bus nemen naar de Beekse Bergen.

*J) De Bee Booster is een pollendispenser die in Amerika ontwikkeld is. Het is een toestel dat voor de vliegopening van een bijenvolk wordt geplaatst waardoor de bijen genoodzaakt worden door de Bee Booster af- en aan te vliegen. In een Bee Booster kan stuifmeel worden gelegd. De bedoeling van een Bee Booster is dat de bijen dit stuifmeel meenemen om de (kruis)-bestuiving te verbeteren.

Een glijdende beweging

Een blik naar buiten leert ons dat in de natuur de afbouw de overhand heeft. De bladeren krijgen hun herfstkleur, trekvogels zijn voor een deel vertrokken naar het warmere zuiden en bij onze bijen? Slechts met tegenzin blijven ze in de honingkamer aan het werk. De nectar wordt in de leeg gekomen cellen van het broednest geborgen en meer en meer trekken ze zich in trosvorm samen. Dat alles noemen we afbouwen. Ach, als het beestje maar een naam heeft, want in feite wordt er hard gewerkt aan de opbouw. De opbouw van een situatie als voorbereiding op het koude seizoen. Een seizoen van meiden onder elkaar. Bij de overgang van de seizoenen grijpt het een in het ander. Het is voor ons gemakkelijk om te praten over een op- en afbouwfase, maar in feite is het hele jaar een glijdende beweging met nu en dan wat bobbel.

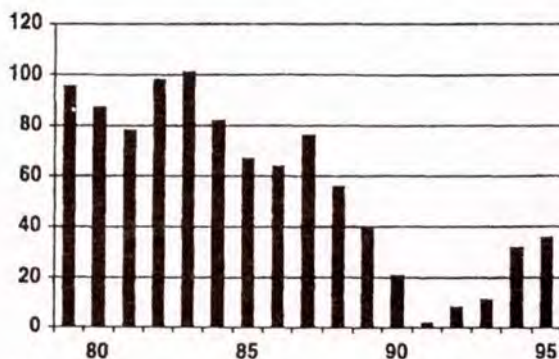
Mijn manier van inwinteren

Terug naar de dagelijkse werkelijkheid met een paar woorden over het inwinteren. Steevast winter ik mijn volken in op twee broedkamers. Na de heidedracht zet ik een broedkamer met daarin een aantal goed uitgebouwde raten op de bodemplank en daarop komt dan het volk met broed en voorraden. Het afvoeren kan nu beginnen met in de eerste tien dagen driemaal een 2-literbak suikerwater in de verhouding drie delen suiker en twee delen water. Ik hoop hiermee te bereiken dat het broednest naar beneden wordt gedrukt omdat de leeggekomen cellen in het bestaande broednest met suikerwater worden gevuld. Daarna wordt sneller afgevoerd met als doel vóór 1 oktober klaar te zijn. Na het afvoeren bevindt de tros zich zowel in de onder- als bovenbak. Veel stuifmeel ligt nu hoog in de raten opgeslagen, afgedekt door een laagje vloeibaar voedsel. Dit stuifmeel wordt in de nawinter door de bijen bereikt als het volk zich gedurende de winter door het voedsel naar boven heeft gegeten. Het stuifmeel komt dus beschikbaar op een moment dat ze het hard kunnen gebruiken als voedsel voor het broed. Ik ga hier uitvoerig op in omdat ik de gewoonte aantref dat imkers na het afnemen van de honing in het najaar een bak (uitgeslingerde) raten boven het bestaande broednest plaatsen en dan afvoeren. Het suikerwater komt in de lege cellen boven de tros. De imker is tevreden want de kasten zijn na het afvoeren loodzwaar. Als in de nawinter een broednestje wordt aangelegd in de bovenbak bevindt deze stuifmeelvoorraad zich echter in de onderbak.

Eerder is aangetoond dat bijen alleen stuifmeel gebruiken direct rond het broednest dus... waarom zouden we het beter weten dan de bijen? Laat de opbouw van hun nest ons voorbeeld zijn.

Varroamijtbestrijding

Bestrijden van de varroamijt met chemische middelen is een heilloze weg. Uiteindelijk wordt de varroamijt resistent tegen de gebruikte bestrijdingsmiddelen. Een nieuw produkt komt op de markt en daarmee een nieuwe portie verontreiniging van bijenprodukten. Na Folbex/ Perizine, nu Apistan en Apitol. Niemand is gelukkig met de chemische bestrijding, maar daarna scheiden zich de wegen. Een groot aantal imkers legt zich er bij neer, wat moeten ze anders? Geen bestrijding doet vele tienduizenden bijen sterven met wellicht de dood van een groot aantal volken. Het tekort aan bestuivingsvolken zal groeien en het aantal imkers nog verder afnemen. Dus wel bestrijden. Dat hoeft echter niet te betekenen dat Apistan en Apitol

Aantal volken van *A. m. ligustica* (meest zwermen) dat verzameld is voor en na de komst (mei, 1983) van de varroamijt in de provincie Bari, Zuid-Italië, in de jaren 1979-1995.

alleen zaligmakend zijn. Apitol roept ook weer vragen op, zie daarvoor Bijen 5(2): 51(1996) en 5(5): 148(1996). Oxaal-of melkzuur behoort ook tot de mogelijkheden. Door de tijdrovende toepassing staan deze middelen bij een groter aantal volken al snel buitenspel. Bovendien zijn ze voor de gebruiker niet van gevaar ontbloot.

Biotechnische bestrijding

Door de Ambrosiushoeve (AH) werd eerder een vangraatmethode getest, waarmee gemiddeld 70%

van de mijten werd weggevangen. Volgens de onderzoekers was dat een te lage score om de mijtenpopulatie op een aanvaardbaar niveau te houden. Aanvullende maatregelen bleven nodig. Het eerste vangraatschema voor de varroabestrijding dateert uit 1986 en werd in het 'Groentje' van de VBBN opgenomen. In samenwerking met de LUW ontwikkelde de AH daarna de nieuwe darrenraatmethode. Met deze methode wordt in de hoofdvolk een effectiviteit behaald van 90% en zijn er geen aanvullende bestrijdingen meer nodig. Genoemde methoden worden uitvoerig beschreven in de onderzoeksboekjes van de AH. Eigenlijk mag deze serie in geen enkele imkersbibliotheek ontbreken. Afdelingen zouden er een abonnement op moeten nemen. Er zijn dus vluchtwegen voor degenen die het gebruik van chemische middelen in de bijenteelt onverteerbaar vinden.

Een andere benadering

De Stichting Imkerij Fortmond (SIF) draagt de stelling uit dat de varroamijt vooral dodelijk is voor volken die gebukt gaan onder een voedseltekort. Een beperkt aantal volken zijn geplaatst in een speciaal aangelegde bijentuin van 1,5 ha met daarin veelsoortige planten zodat een gevarieerd nectar-, stuifmeel- en propolisaanbod gegarandeerd is. Zonder gebruik van chemische middelen bleef de schade, door de varroamijt aangericht, laag. In het achtste jaar van de besmetting was één volk nog vitaal en ontwikkelde zich voorspoedig. De conclusie van SIF luidt: Een varroabesmetting leidt niet tot een onherroepelijk ineenstorten van een bijenvolk na een aantal jaren. De doorsnee Nederlandse imker beschikt echter niet over de perfecte drachtweide zoals die op het terrein van SIF voorkomt. De hamvraag is: 'Wanneer is een drachtweide goed genoeg om, zonder bestrijding van de varroamijt, over bijenvolken te kunnen blijven beschikken die een oogst leveren en voor bestuivingswerk ingezet kunnen worden'. Dat is alleen experimenteel te bepalen en dat maakt imkers kopschuw. Je zult maar een tiental volken of meer bezitten. Daarom is een algemeen geldend bestrijdingsadvies geënt op de doorsnee-imker en die beschikt niet over een ideale drachtweide. Er lijkt een te dilemma ontstaan. Een heilloze weg met gebruik van chemische middelen of (in eerste instantie) rampzalige gevolgen voor de bijenteelt zonder het gebruik van chemische middelen. Het resultaat behaald op SIF werpt nieuw licht op de oude zienswijze dat de varroamijt in alle gevallen bestreden moet worden.

Weerstand opbouwen

Zouden de hommels door de eeuwen heen niet zijn geparasiteerd door vijandige organismen? Natuurlijk wel. Toch zijn ze er nog steeds. Er heeft een wederzijdse aanpassing plaats gevonden. Deze ontwikkeling zal zich ook voordoen bij de honingbij. Het verschil is echter dat de honingbij een gedomesticeerd dier is waarvan wij een prestatie verwachten en dat de parasiet van een andere bijensoort afkomstig. Een oogst en bestuiving. Naast een prestatie bezorgen bijen ook overlast, vooral in verstedelijkte gebieden. Dat was ook het geval in de Zuiditaliaanse provincie Bari. Alle meldingen over zwermen en onbeheerde volken die via politie of brandweer werden ontvangen werden in een staafdiagram bijgehouden. In 1979 werd met de registratie begonnen. In 1983 begon voor die streek het varroatijdperk. Bedroeg het aantal meldingen vanaf 1979 tot enkele jaren na de komst van de varroamijt 60 tot 100 per jaar, vanaf 1988 nam het aantal meldingen drastisch af met een dieptepunt van twee meldingen in 1991. Vanaf 1992 nam het aantal meldingen geleidelijk toe tot 36 in 1995. De toename van het aantal zwermmeldingen wordt toegeschreven aan een proces van voortdurende selectie. Twee volken werden in 1994 uit een muurnis gehaald en naar het terrein van de Universiteit overgebracht. Een van deze volken zwermde in het voorjaar van 1995. In het andere volk verschenen bijen met verschillende misvormingen in augustus 1994, een periode met verminderde broedaanzet in deze omgeving. Maar dit scheen de vitaliteit van het volk niet aan te tasten. In de herfst van 1995 waren beide volken in leven en vitaal. Geen van de volken heeft enige behandeling tegen de varroamijt gekregen. Dit is niet verwonderlijk omdat Pappas in 1992 melding maakt van een volk dat na een acht jaar durende besmetting nog steeds in leven was.

Het weer in september

Voor de periode 1961/90 geldt als landelijk gemiddelde 136 uren zonneshijns, 68 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 18,3°C. In onderstaande tabel een overzicht van de afgelopen vijf septembermaanden.

September maanden					
Jaar	Zon	(uren)	Neerslag	(mm)	Max.temp (°C)
1992	normaal		vrij droog		normaal
1993	somber	(116)	zeer nat	(129)	kil (17,1)
1994	somber	(103)	zeer nat	(140)	kil (17,4)
1995	normaal		zeer nat	(111)	normaal
1996	zonnig	(165)	vrij droog		kil (17,1)

lees verder op pagina 237

Uitspraak

De Raad van State heeft op 2 juni j.l. een uitspraak gedaan in het geschil tussen mij en de gemeente Lemsterland. Het hoger beroep dat ik had aangekend is door de Raad van State gehonoreerd. Het (voorbereidings)besluit van de gemeente Lemsterland om het gebied waarin onze bijenstal en bevruchtungsstation zijn gelegen, aan te wijzen als een gebied waar niet meer dan 15 bijenvolken mogen staan, moet worden vernietigd en de gemeente Lemsterland moet alle proceskosten betalen. Door deze rechtszaak is er voor het eerst een uitspraak van de Raad van State gedaan in een geschil tussen imker en gemeente. De kern van de uitspraak is, dat als een imker wordt verweten dat zijn of haar bijen klachten opleveren over bijenpoep, de gemeente pas dan maatregelen door middel van een verordening mag nemen, als is aangetoond dat er inderdaad sprake is van bijenpoep. Van belang voor eventuele 'bijenpoepkwesities' in de toekomst blijkt onder de volgende passage uit de overwegingen van de Raad van State: 'Onder deze omstandigheden (waarmee bedoeld wordt het niet opvolgen van advies van deskundigen en geen schriftelijk verslag van onderzoeksresultaten - HT) moet worden geoordeeld dat burgemeester en wethouders bij de voorbereiding van hun besluit niet de ingevolge artikel 3:2 van de algemene wet bestuursrecht vereiste zorgvuldigheid in acht hebben genomen, ten gevolge waarvan dat besluit niet op een deugdelijk feitelijke grondslag berust.'

Wie geïnteresseerd is in het volledige procesverloop kan mij bellen, 0514-562386.

Harry Töben, Lemmer.

vervolg van pagina 236

Geraadpleegd

Weerd, J.J. van der, Varroabestrijding; een variant op de arrestaammethode. *Bijenteelt* 88(5): 170 (1986)
 Development of resistance against *Varroa jacobsoni* in a natural population of *Apis mellifera ligustica*. Raffaele Monaco Institute of Agricultural Entomology University of Bari. *American Bee Journal* 137(2): 140 (1997).

Verdwenen moer

Op 29 juni j.l. controleerde ik een aantal bijenvolken. Op een raam trof ik zowaar de koningin aan en ik zocht verder of er al eitjes op waren gelegd. Nadat ik het raam weer omgedraaid had, was de koningin ineens verdwenen! Alles afgezocht: op de grond, tussen de kasten en in het volk. Helaas... op 5 juli maakte ik - zoals ik regelmatig doe om stuifmeel - spinnetjes, oorwormen, mieren en wasmot te weren - de mulladen van de kasten schoon. Wie schetst mijn verbazing als ik een lade van een kast eruit trek en deze vol bijen zit met... de verdwenen koningin! Deze trouwe zielen hebben dus als noodoplossing zeven dagen in een lade gebivakkeerd! Intussen heb ik de koningin (voorlopig) in een 3-ramer gehuisvest. Misschien een extra stimulans voor andere imkers om vooral regelmatig de laden (indien aanwezig) schoon te maken. Hygiëne in de bijenkast is erg belangrijk en daar zorgen de bijen zelf wel voor, maar de mullade is toch onze taak!

Hans van Duin, Alphen a/d Rijn

Van bijensteek tot koninginnenteelt

Toen eind 1993 een buurjongetje op zijn ooglid werd gestoken, moest er gekozen worden; de bijen de achtertuin uit of een ander soort bijen. Het werden andere bijen, maar welke? Informeren bij Carnica- en Buckfastimkers. Vragen stellen en veel leren. De Schier bezocht, maar ondanks de enorm leuke en leerzame rondleiding viel de keus toch op Buckfast. Zeg je uitheemse bij dan zeg je koninginnenteelt met alles wat daar bijhoort, dus op zoek naar meer informatie over koninginnenteelt. Voorjaar 1994 begon die speurtocht in het Bijenhuis (waar anders?). Het lot hielp een beetje mee toen daar, op hetzelfde tijdstip, een 'imkeres' binnenstapte genaamd Anne. Ze sprak veel, snel en overtuigend; 'iedereen kan telen' zei ze. Het boekje 'koninginnenteelt' gekocht en lezen maar. Dat viel wel even behoorlijk tegen. Zo gemakkelijk als het verteld was, zo moeilijk werd het beschreven.

De eerste moeren werden geteeld volgens de beschreven methode. Starter vullen met bijen, larven halen, larven in de starter hangen, volgende dag kijken hoeveel ldoppen er zijn aangezet. Teleurstelling verwerken omdat er maar één larve goed in het voedsel lag. De week daarop terug voor

een gratis herkansing (heen en weer 240 km). Van de in totaal tachtig larven zijn er vijf Marken-bevruchte moeren overgebleven. Dit was voldoende om in de loop van 1995 het telen onder de knie te krijgen en vele imkervrienden van larven, gesloten doppen en moeren te voorzien.

Het telen ging nu goed, maar het invoeren van de moeren in Hollandse volken blijft een moeilijke klus. Vooral als er nog broed van de oude koningin aanwezig is. Kennelijk herkennen de bijen de genetische veranderingen van de nieuwe moer en haar broed. Op 6-daagse larven (van het oude broed) werden zelfs doppen getrokken die drie dagen later gesloten waren.

Twee dagen na het invoeren controleren op doppen bleek noodzakelijk. Daarna om de zes dagen herhalen tot het volk over is op Buckfast.

238

Vaak is het maar één klein slim-verscholen redcelletje in een zijraam. Maar hoe klein ook, het kost altijd de mooie zuivere moer. Nadat het volk over is op Buckfast zijn die moeilijkheden voorbij.

Aan het gebruik van de starter zoals beschreven kleven veel nadelen. Door 4 à 5 broedramen met bijen in een vergrote 3-ramer af te slaan wordt het volk behoorlijk overstuurd gemaakt. Twee dagen later moeten al die bijen weer terug. Volk weer overstuurd. We vonden diverse betere en vooral minder ingrijpende methoden. Eén daarvan bevat ons voorlopig het best.

Bovenbak-separatie

In plaats van een uitgebouwde 3-ramer als starter, wordt de bovenbak van een sterk volk genomen. De bijen zitten er al in.

Tussen de boven- en onderbak ligt een moerrooster want er mag geen open broed in de bovenbak aanwezig zijn. De bovenbak wordt nu van de onderbak gescheiden door middel van een plank met daarin een schuif die een flink gat afsluit. Die schuif kan van buiten de bak geopend en gesloten worden. De ventilatie van de bovenbak wordt in stand gehouden door gaatjes in de opstaande rand. De separator blijft het gehele seizoen op het moerrooster liggen.

Na het sluiten van de schuif in de separator voelen de bijen in de bovenbak zich binnen 20 minuten moerloos.

Tegen die tijd is er overgelarfd en we hangen de larven er in. De larven kunnen ook ingehangen worden nog voordat de schuif gesloten wordt (als de moer er maar niet bij kan). De volgende dag kan de schuif weer open.

De aangezette doppen met larven die flink in de

koninginnegelei liggen, worden verder door het volk uitgebouwd tot gesloten moerdoppen. Natuurlijk kunnen ze ook direct voor verdere verzorging overgehouden worden in een ander (pleeg)volk.

Op deze wijze is het mogelijk om elke 2 à 3 dagen een serie van 20 larven in te hangen, die vervolgens in andere pleegvolken worden uitgebouwd.

Van verstoring is nauwelijks sprake want de honingopbrengst lijdt niet merkbaar onder de teelt (1996 opbrengst 32 kg gemiddeld per volk).

Telen doen we vanaf mei tot september/oktober afhankelijk van het weer.

De eerste bevruchting in 1996 vond (erg vroeg) plaats op 27 april terwijl de laatste op 10 september was.

Het voordeel van erg vroege of late bevruchtingen is dat de kans op eigen (dus raszuivere darren) zeer groot is. De Hollandse dar is er nog niet of is al verdwenen.

De moeren voor de produktievolken worden in het najaar geteeld. De jonge moer heeft een sterke legdrift en dat is goed voor veel winterbijen, extra snelle voorjaarsontwikkeling en de zwermverhindering.

Voor de hobby-imker met minder dan vijf volken is het telen voor eigen gebruik prima te doen in Apideakastjes (te koop in het Bijenhuis). Het kastje wordt gevuld met voer en ongeveer een vol honingraam (jonge) bijen uit de bovenbak. Een raszuivere larve (bij de teler uit de buurt gehaald) wordt ingehangen. Na 13 dagen verschijnt een mooie koningin.

Merken, laten bevruchten, eventueel knippen en opkweken tot een groot volk of invoeren/verenigen met een groot volk. Zo simpel is koninginenteelt. Gaat het toch mis, dan niet opgeven, gewoon nog eens proberen. Veel succes.

A.H. Hendriks, Teeltgroep De Liemers

VBBN-zoemlijst van start

Roel ten Klei

Voor imkers die over een internetaansluiting beschikken is door de VBBN een 'mailinglist' gestart. U kunt via deze lijst met andere Nederlandse en buitenlandse imkers 'praten'. U moet het volgende doen om regelmatig de berichten automatisch binnen te krijgen: stuur een e-mail naar het volgende adres: LISTSERV@LIFENET.NL en vul op de eerste regel in: `SUBSCRIBE VBBN_ZOEM-L`.

De rest gaat vanzelf. Wilt u niet langer berichten ontvangen, stuur dan een e-mail naar de genoemde server en noteer: `UNSUBSCRIBE VBBN_ZOEM-L`. U wordt dan van de lijst afgevoerd. Veel genoegen en schrijf ze, want alleen dan blijft de 'list' in stand.

Regels en reglementen

Bij de laatste Nationale Honingkeuring in oktober 1996 (tegelijk met de Opendag van de Ambrosius-hoeve) zijn enkele zaken naar voren gekomen die misverstanden kunnen opleveren, ondanks het bestaan van een keuringsreglement en -regels. Evaluatie van de keuring heeft geleid tot een publicatie over crèmehoning (zie Bijen 6(5): 144-145 (1997), een artikel over eisen waaraan honing moet voldoen, wat wel en wat niet op het etiket mag staan (zie Bijen 6(6): 174-175 (1997) en dit derde en laatste artikel waarin enkele aanpassingen van het reglement en een paar nieuwe afspraken worden weergegeven.

Het bestaande reglement voor nationale, provinciale of regionale honingkeuringen, en keuringen georganiseerd door subverenigingen van de VBBN is van 1992 en volgt hieronder. Wijzigingen en toevoegingen zijn cursief.

Algemeen keuringsreglement voor honingkeuringen

1. De Nationale Honingkeuring is een gesloten keuring, waarbij het publiek niet mag toekijken.

1.1 Bij provinciale en regionale keuringen kunnen de organisatoren zelf beslissen of het publiek wel of niet toe mag kijken bij de keuringen (discussie met de keurmeesters is niet toegestaan, noch tijdens noch na de keuringen).

1.2 Bij de afdelingskeuringen kunnen de aanwezigen toekijken tijdens de keuringen, eventuele vragen kunnen pas na afloop van de keuring gesteld worden. Echter alleen als de keuringen een voorlichtend karakter hebben.

2. Een keuringsteam kan bestaan uit twee keurmeesters en een assistent.

2.1 Dit zijn bij voorkeur altijd honingkeurmeesters, doch voor de assistent is dit niet noodzakelijk.

2.2 De jury-voorzitter dient een erkend honingkeurmeester te zijn.

3. Bij keuringen met een groot aantal inzendingen is het aan te bevelen voor elk der belangrijkste klassen een apart keuringsteam uit te nodigen.

Toevoegen: Bij nationale keuringen keuren aparte keuringsteams de klasse 1 of 2 of 3 of 4. Het innemen van de potten honing geschiedt door een apart team, dat definitief de potten honing in klassen indeelt.

3.1 Bij inzendingen in de categorieën korfvlechtwerk, propolisprodukten, creatief handwerk, gebak en mede dienen deskundigen te worden uitgenodigd, die niet noodzakelijkerwijs honingkeurmeester zijn.

4. Men dient bij voorkeur gebruik te maken van de tekst van de keuringsrapporten en het keuringsreglement van de VBBN; deze zijn gratis verkrijgbaar bij het secretariaat. De nieuwe keuringsformulieren zijn linksonder gemerkt met: VBBN-92. Het maken van kopieën is toegestaan.

(NB. Deze formulieren worden enigszins aangepast en

uniform gemaakt en krijgen het kenmerk VBBN-97)

5. Roken en koffiedrinken tijdens het keuren is niet toegestaan.

6. Er mogen tijdens de keuring geen veranderingen aan de inzendingen aangebracht worden.

7. Er mogen alleen inzendingen ter keuring worden aangeboden die:

7.1 Uitsluitend Nederlandse honing bevatten.

7.2 Niet ouder zijn dan 12 maanden.

7.3 Tijdig worden ingeleverd.

7.4 In het geval er meerdere inzendingen per klasse nodig zijn, uit drie identieke glazen potten bestaan.

7.5 De naam van de inzender niet verraden.

Vervangen door:

7.5 De naam van de inzender wordt door de keurmeesters die de potten innemen onherkenbaar gemaakt.

8. De inhoud moet op het etiket vermeld staan. Het etiket moet voldoen aan de eisen van de Warenwet.

9. Afdelingen en subverenigingen zijn vrij om voor hun eigen keuring zelf inschrijfgeld vast te stellen.

10. In de volgende klassen dienen, per deelnemer per klasse, drie potten ter keuring ingediend te worden:

- klasse 1: vloeibare honing

- klasse 2: gekristalliseerde honing

- klasse 3: kristalliserende honing en heidemelange

- klasse 4: heidehoning

- klasse 7: brokhoning

11. In de klassen 1, 2 en 3 mag men meerdere series van drie potten inzenden mits zij verschillend van smaak zijn: bijvoorbeeld drie potten fruitbloesemhoning, drie potten lindehoning, drie potten koolzaadhoning.

12. Voor keuring in de overige klassen kan per deelnemer, per klasse volstaan worden met één inzending (bij koekjes en kleine gebakjes minimaal 10 stuks).

13. Potten behorende tot één inzending moeten voldoen aan de volgende eisen:

13.1 Voorzien zijn van een voor de pot passende deksel.

13.2 Voorzien zijn van een etiket, dat volgens de voorschriften is opgemaakt.

Toevoegen: dat niet meer dan 50% van de pot beslaan.

13.3 Bewerkingen op de pot die de keuring bemoeilijken zijn niet toegestaan.

14. Eerst wordt klasse 2 (gekristalliseerde honing) gekeurd.

Dit om veranderingen door temperatuurverschillen tot een minimum te beperken.

14.1 Daarna wordt klasse 1 gekeurd, en verder in volgorde van de klassenummering.

14.2 De potten in klasse 4 (heidehoning) mogen omgekeerd worden. De overige potten dienen steeds rechttop gehouden te worden.

14.3 Van elke inzending wordt één pot gekeurd. De voorzitter bepaalt welke pot.

14.4 De jury dient de aflezing van de refractometer altijd met 1,6% te verhogen.

Toevoegen: Deze correctie is alleen nodig bij suikerrefractometers en niet bij honingrefractometers.

14.5 Inzendingen met een te laag gehalte aan droge stof worden gediskwalificeerd; zij dingen niet mee naar de

HONINGKEURING

prijzen, maar worden verder wel gekeurd (ter stimulering).

15. Een eerste prijs wordt behaald met 100 punten.

15.1 Een tweede prijs met 99 punten.

15.2 Een derde prijs met 98 punten.

15.3 Oorkonden voor de Nationale, Provinciale/ Regionale en Afdelingskeuringen zijn tegen betaling verkrijgbaar bij het VBBN-secretariaat.

16. Om in aanmerking te komen voor toekenning van een toprij (voor de Nationale Honingkeuring is dit de Ridder van Rappard wisselprijs) dient men een prijs te hebben behaald in:

16.1 Tenminste vijf klassen, waaronder vier honingklassen.

16.2 Voor elke eerste prijs krijgt men 3 punten.

16.3 Voor elke tweede prijs krijgt men 2 punten.

16.4 Voor elke derde prijs krijgt men 1 punt.

16.5 Winnaar wordt degene die het hoogste aantal punten behaalt.

16.6 Bij gelijk aantal punten wint degene die de meeste eerste prijzen behaalde.

240 Toevoegen:

16.7 Van de winnende eerste prijzen zal de honing pollenanalytisch worden onderzocht en het HMF-gehalte ervan bepaald.

Toevoegen:

16.8 Tijdens de keuring zal steekproefsgewijs de honing op het HMF-gehalte worden gecontroleerd.

17. Om in aanmerking te komen voor de medaille van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij dient men het hoogste aantal punten bij de honingklassen behaald te hebben.

18. Bovenstaande regels kunnen ook gelden voor het toekennen van wisselprijzen op provinciale/regionale keuringen.

Een nieuwe afspraak is dat voorafgaand aan de Nationale Honingkeuring de keurmeesters worden uitgenodigd deel te nemen aan een instructiedag met als doel:

- de refractometers te ijken
- het draaiboek van de keuring door te nemen
- afspraken te maken over de wijze van innemen en indelen in categorieën
- mee te doen aan een proefkeuring volgens de horizontale methode
- de glucose-oxidasetest uit te voeren
- de keukenmethode van pollenanalyse toe te passen
- de teams van keurmeesters voor de Nationale Honingkeuring samen te stellen.

Het organiseren van inzamelpunten voor het inzenden van de te keuren honing is nog een punt van discussie.

De Nationale Honingkeuring is op 25 oktober 1997 in het Bijenhuis te Wageningen. Wij hopen dat zeer veel imkers honing zullen inzenden om mee te dingen naar een prijs voor de beste en mooiste honing in het jubileumjaar.

Eva Schild-Schofaerts, voorzitter VBBN commissie Honing en Frans Janssen, HB-lid VBBN en coördinator VBBN commissie Honing

bijen FOTO VAN DE MAAND

Bijenstand van P. Verheyden in Neer (L.). Op de achtergrond de eigenaar die tekst en uitleg geeft aan enkele collega's van de LLTB Imkersvereniging Leudal. Foto: M. Schyns, oktober 1996.

De toekomst van de bijenhouderij

VBBN-symposium ,zaterdag 25 oktober 1997 - 10.00 uur tot 13.00 uur in het Congrescentrum WICC (voorheen IAC) te Wageningen. Zie voor de routebeschrijving Bijen 6(2): 58 (1997).

Uitnodiging aan de imker die zich natuurbeheerder weet, de imker- bestuurder en anderen die de toekomst van planten en insecten ter harte gaat.

De 'Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland' (VBBN) bestaat op 29 oktober 1997 honderd jaar! Hoe het de VBBN in die honderd jaar verging, staat beschreven in het jubileumboek 'Honderd Jaar Imkeren'. Maar hoe nu verder?

De rol van bijen en imkers is aan het veranderen. Want Nederland van nu lijkt nog maar weinig op Nederland van 1897. Verstedelijking, intensieve landbouw, gewasbeschermingsmiddelen, minder imkers en bijen typeren de verandering.

Maar als de VBBN de noodklok luidt, is de hele pers alert. Kennelijk heeft de honingbij een warme plaats in het hart van veel mensen. Is het omdat dit stukje puur natuur ons toch zo bereidwillig laat delen in z'n wonderen?

De honingbij als bestuiver van gewassen in land- en tuinbouw is van groter economisch belang dan als honingproducent.

De honingbij als bestuiver in de natuur creëert welhaast de voedselketen waarin de plant, de vruchten, andere insecten, insecten- en zaadetende vogels en zoogdieren en roofvogels achtereenvolgens gedijen.

Hoe nu verder? Moet je maar zien wat er gebeurt of moet de bijenhouderij bewust een koers kiezen en sturing geven? Dat is het onderwerp van het symposium over de 'Toekomst van de Bijenhouderij' Natuurlijk in één morgen geen finale oplossing of instructie. Wel enkele aspecten die de toekomst zullen kleuren. En niet bekeken vanuit de bijenkast maar 'insectenbreed'. Wat geldt voor de honingbij geldt voor vlinders, hommels, wespen en voor al die insecten die afhankelijk zijn van bloemen en planten voor voedsel of nestgelegenheid.

De lezingen

Prof. dr. C.M.J. van Woerkum, *Hoofd afdeling Voorlichtingskunde Landbouwwuniversiteit Wageningen*
'Het imago van de bijenhouderij'

In welke mate een bepaalde sector steun krijgt vanuit de maatschappij wordt meer en meer bepaald door het imago van die sector. Dus is het van belang om te zien hoe dit imago zich ontwikkelt en wat men kan doen om het te verbeteren. Dit geldt ook voor de bijenhouderij. Voor we denken aan een eventuele campagne ('de bij hoort erbij') moeten we weten waar mogelijke knelpunten liggen en wat de alternatieven zijn om er wat aan te doen. Daarbij moet niet alleen gedacht worden aan publiciteit. Ook een bezinning op de actuele praktijk is noodzakelijk.

Prof. dr. P. Zonderwijk, *emeritus hoogleraar Plantenecologie Landbouwwuniversiteit Wageningen*
'Wat betekent natuurontwikkeling voor de imker?'
Er is de laatste tijd meer belangstelling gekomen voor natuurontwikkeling in lintvormige landschapselementen. Deze elementen zijn vaak gelegen buiten de ecologische hoofdstructuur (EHS) in het z.g. witte gebied. Het betreft wegen, dijken, spoorlijnen, watergangen, maar ook waterwingebieden en militaire terreinen. Hiervan zullen beelden worden gegeven. Een goede beheersvorm van de begroeiing blijkt de rijkdom aan flora en fauna sterk ten goede te komen. Veel bloemplanten komen in grote aantallen terug: langs de wegen werden intussen ruim 700 soorten en langs spoorlijnen meer dan 1.000 soorten genoteerd. Dit betekent dat ook bloembezoekende insecten, w.o. de honingbij hiervan profiteren.

Prof. dr. Louise E.M. Vet, *hoogleraar Vakgroep Entomologie Landbouwwuniversiteit Wageningen*
'Op weg naar een duurzame gewasbescherming: een zonnige toekomst voor nuttige insecten'
De agrarische sector is klaar voor een andere vorm van gewasbescherming. De nadelen van chemische bestrijdingsmiddelen zijn alom bekend. De toekomstige gewasbescherming zal vergaand gebaseerd worden op het voorkómen van ziekten, plagen en onkruiden, o.a. door een ruimere inzet van resistente gewassen en het bevorderen van natuurlijke en biologische bestrijding door predatoren, parasieten en pathogenen. Ecologisering van de landbouw. Als dit bewaarheid wordt breken er goede tijden aan voor nuttige insecten als natuurlijke vijanden en bijen. Beide hebben een intieme relatie met planten. Het LUW entomologisch/ecologisch onderzoek aan natuurlijke

vijanden richt zich o.a. op deze plant-natuurlijke vijand relatie en hoe het functioneren van natuurlijke vijanden bevorderd kan worden.

Aanmelding door overmaking van de toegangsprijs: voor VBBN-leden f20 (niet-VBBN-leden f25) plus desgewenst de kosten voor de lunch (f15) op post-bankrekening 84.68.01 of bankrekening 53.90.42.897 van de ABN-AMRO ten name van de VBBN te Bennekom, onder vermelding van 'Symposium' (en eventueel 'lunch'). Ná ontvangst van het verschuldigde bedrag krijgt u het toegangsbewijs (en eventueel een lunchbon) toegestuurd.

Inlichtingen bij Heyta Rynja, algemeen secretaris VBBN, 0317-422422, fax 0317-424180.

242

Oproep honing

Voor de promotie van streekeigen produkten in het noorden van Nederland ben ik op zoek naar honing. Deze moet afkomstig zijn van imkers die met hun bijenkasten gestaan hebben in het Oldambt of 25 km landinwaarts vanaf de Waddenzee.

Deze honing wil ik graag van u kopen met de garantie uwerzijds dat deze ook werkelijk afkomstig is uit de genoemde streken. De honing mag in emmers worden geleverd. Alle honing uit deze gebieden komt in aanmerking voor 'streekeigen' en dienen ter promotie enerzijds van het gebied, anderzijds van de imkerij! Het moet uiteraard honing zijn van het nieuwe seizoen.

Inl.: Catherine Reker, H.W. Mesdagstraat 36, 9718 HK Groningen, 050-3184505.

Een goed plan

Albert van Koot

In het voorjaar van 1995 heb ik contact opgenomen met de Provincie om te vragen of de imkers ook mee mogen doen in het bepalen van de beplanting langs de weg tussen St. Hubert en Oeffelt. De Provincie, in de persoon van de heer Van Gassel van de Dienst WMV, afdeling Infra (projecten), zei dat dit mogelijk was. Hij stuurde principetekeningen van het beplantingsplan met daarbij een toelichting. In de toelichting staan ontwerpuitgangspunten, de uitwerking van het plan en de soortkeus van de bomen. Voor de beekbezinkingsgronden staan er gewone es en zomereik en op de rivier-leemgrond groene beuk. Op speciale plaatsen wordt gedacht aan treurwilgen, bolesdoorns, knotwilgen, wilde paardekastanje en bij de woningen lindebomen. Om het plan te bestuderen zijn Cees Havermans, hoofdbestuur NCB, Gerard Hofmans, secretaris van de bijenvereniging Mill, en ik bij elkaar gekomen. Cees Havermans heeft verschillende nuttige adviezen gegeven. Met ons studieresultaat ben ik naar het provinciehuis gegaan. De heer Van Gassen en ik hebben de tekeningen stuk voor stuk doorgenomen. Waar mogelijk, werd een aanpassing voorgesteld en natuurlijk kon het nog niet vastgesteld worden omdat met meer belangen rekening gehouden moet worden. Eiken komen op een gedeelte waar al eiken staan. Voor de beuken is een groot stuk gereserveerd omdat het met de Brabantse beuken op de droge zandgronden in het algemeen slecht gaat. Het was prettig te merken dat de provincie Noord-Brabant open oor heeft voor de imkers. Toen de provincie van alle belanghebbenden in deze ronde de gegevens binnen had, zijn deze verwerkt op de bestektekeningen. Dit resulteerde in een mooi plan. Als alles goed gaat vindt de uitvoering in november 1997 plaats.

De drachtplanten in het plan

Struiken: 1.360 x cotoneaster 'Royal Beauty', 1.945 x acacia, 3.693 x veldesdoorn en 230 x sneeuwbes.
Bomen: 228 x koningslinde, 8 x treurwilg, 6 x paardekastanje, 10 x wilg, 44 x knotwilg en 184 x zomereik (bladhoning).

S
H
E
R
R
I
F
F

Beschermende kleding voor imkers

S21A
Sluier en bovenstuk
S/M/L/XL
f 123,00

S28A
S/M/L
f 188,00

S36A
Imkeroverall
S/M/L
wit of kaki
f 290,00

Prijzen incl. luchtpostverzending

SHERRIFF INTERNATIONAL
'Five Pines' Mylor Downs, Falmouth
Cornwall TR11 5 UN. England
Tel: 0044 01872 863304 Fax 0044 01872 865267
email: sherriff.int@btinternet.com

Bijblijven noodzakelijk

L.M. Opsteeg

Wanneer de bijenhouderij als een volwaardige tak binnen de landbouw wil functioneren, zullen de imkers er alles aan moeten doen om dit waar te maken.

De heer Hensels, oud voorlichter, maakt tijdens voordrachten dan ook dikwijls de opmerking dat bijenhouden 'een vak' is, ook al zijn de meeste imkers hobbyisten.

Nieuwe ontwikkelingen moeten op de voet worden gevolgd, want stilstand is niet alleen achteruitgang, maar zal op den duur tot grote problemen leiden en kan zelfs de ondergang van gehele bijenstanden tot gevolg hebben.

Een duidelijk voorbeeld hiervan is de varroamijt, waarmee we in de jaren tachtig te maken kregen. Op dit moment moeten we zeer alert zijn op het optreden van Amerikaans vuilbroed. In mijn artikel wil ik u een aantal mogelijkheden aangeven dat ons daarbij zoal ten dienste kan staan.

Bijenhoudersorganisaties

In de eerste plaats is het aangesloten zijn bij een van de vijf bijenhoudersorganisaties noodzakelijk.

De heer D. van Houwelingen, voorzitter van de ANI, heeft over dit onderwerp een voortreffelijke voordracht gehouden op de studiedag van de Bond van Bijenhouders van de NCB op 9 november 1996. Lees de samenvatting daarvan in Bijen 6(3): 67-69 (1997). Het lidmaatschap moet dan natuurlijk wel meer inhouden dan het betalen van de contributie.

Vakbladen

Bijen en ook het blad van de ANI houden de imkers goed op de hoogte van de nieuwe ontwikkelingen en trachten beginnende imkers verder op weg te helpen. Jammer dat deze vakbladen soms niet uit de wikkelen komen of onvoldoende worden gelezen.

Studiebijeenkomsten

Woon de studiedagen bij die door de verschillende bijenhoudersorganisaties worden gehouden. Helaas zie je op deze studiedagen nagenoeg steeds dezelfde mensen. Doe eens mee aan een honingkeuring, je weet dan of je het goed doet en zo niet waar verbeteringen mogelijk zijn.

Cursussen

Het volgen van een cursus Verzorgen Bijenteelt (voor

beginners) is noodzakelijk om de eerste ervaringen op te doen. Na enkele jaren praktijkervaring opgedaan te hebben is het volgen van de cursus bedrijfsvoering bijenteelt (gevorderdencursus) zeer gewenst. Iedere imker zou eveneens een drachtplantencursus gevolgd moeten hebben. De gespecialiseerde cursussen over koninginnenteelt, korfteelt, ziektenbestrijding, en honingkeurmeester zijn bedoeld voor de imkers die zich verder willen bekwamen in een bepaalde richting. Wij imkers denken te gauw dat we het allemaal al lang weten of zelfs beter weten dan doorgewinterde collega's.

Samenwerkingsverbanden (kringen)

Vooraf voor kleinere verenigingen is dit een uitstekend middel om vakbekwame en gespecialiseerde mensen aan te trekken, die veel te bieden hebben.

Plaatselijke verenigingen

In verenigingsverband zijn o.a. lezingen, discussie-avonden, honingkeuringen, film- en diavertoningen mogelijkheden om kennis op te doen. Door tentoonstellingen, scholenprojecten, open dagen en andere activiteiten te organiseren wek je bij jong en oud de belangstelling voor onze mooie hobby. Als je op die manier ook nog nieuwe enthousiaste leden weet aan te trekken, snijdt het mes aan twee kanten.

Mentorschap

Vooraf de 'jongere' imker heeft veel behoefte aan praktische kennis en vaardigheden. Wanneer hij of zij kan terugvallen op een ervaren collega (mentor of leermeester) zal dat veel problemen voorkomen en het vakmanschap op een hoger peil brengen. Beginnelingen die aan hun lot worden overgelaten, houden het bij tegenslag nogal eens gauw voor gezien.

Open dag Ambrosiushoeve bezoeken

Op de jaarlijkse Open Dag van dit proefbedrijf wordt door de onderzoekers uitleg gegeven over de lopende proeven.

Ook u hebt de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op het bijenteeltonderzoek door proefvoorstellen in te dienen via uw organisatie. Tijdens de open dag, maar ook op andere tijdstippen, worden op afspraak rondleidingen gehouden in het uitgebreide drachtenplantenarboretum.

Studieclubs

Uit bovenstaande zou je op kunnen maken dat ervaren imkers niets meer behoeven te leren, ze weten en kunnen alles. Niets is minder waar; het spreekwoord zegt niet voor niets: je bent nooit te oud om te leren. Je moet er alleen voor openstaan. In dit artikel wil ik dan ook uw bijzondere aandacht vragen voor de studieclub (studiegroep) als middel om theoretische maar vooral praktische ervaring uit te wisselen.

In de land- en tuinbouw zijn studieclubs al tientallen jaren actief. De sterke kant van studieclubs is dat de deelnemers bij elkaar of collega imkers gaan kijken hoe een en ander gebeurt en daarover in discussie treden. Voorwaarden moeten zijn dat alle deelnemers

zeer gemotiveerd zijn en dat de groep niet groter is dan ongeveer tien personen. Bij te grote groepen wordt het moeilijker om de aandacht centraal te houden. In de wintermaanden kunnen ook theoretische zaken aan de orde komen. De samenstelling van zo'n groep kan zeer verschillend zijn. Binnen de eigen vereniging kan je een studieclub opzetten, of als daar te weinig belangstelling voor is met meerdere verenigingen samen. Zelf ben ik lid van een studieclub die bestaat uit imkers die niet meer aan het arbeidsproces deelnemen en dus meer mogelijkheden hebben om door de week bij elkaar te komen. De leden komen uit een vrij groot gebied, dat als voordeel heeft dat er grotere verschillen zijn in de wijze van imkeren. Wij vinden dat gezelligheid een belangrijk onderdeel van de bijeenkomsten moet zijn en besteden daar dan ook de nodige aandacht aan. Wij noemen onze groep dan ook 'Vriendenclub'; wijlen de heer H. van Gool noemde ons: 'De Oude Darren Club'.

Wanneer meerdere studieclubs gaan opereren kunnen ook uitwisselingen plaatsvinden. Wij maken geen jaarprogramma maar spelen in op actualiteiten, wensen en mogelijkheden van de deelnemers. Voor de duidelijkheid komen wij op een vaste dag in de maand bij elkaar. Soms moet hiervan worden afgeweken of wordt zelfs een extra bijeenkomst ingelast. Er wordt zoveel mogelijk samengereden en de gemaakt kosten worden omgeslagen. Al met al voor sommigen niets nieuws onder de zon, voor anderen een idee om eens verder over na te denken. De studieclub kan een uitstekende aanvulling zijn op alle andere mogelijkheden om ons vak bijhouden op een hoger niveau te brengen. Voor nadere informatie kunt u bij mij terecht.

244

Als studieclub kun je ook reisactiviteiten ondernemen.
Foto: P. Sanders.

97 - Buckfastkoninginnen

Authentieke Buckfastkoninginnen uit de beste geselecteerde teeltlijnen geleverd met afstammingsbewijs voor echtheid. Geselecteerd op zwermtraagheid, zachtaardigheid, raamvastheid en hoge honingopbrengst. Nu ook geselecteerd op Nosemaresistentie. Alle koninginnen en begeleidende bijen met gezondheidscertificaat. Vrij van vuilbroed.

Levering tot 1 oktober 1997

Eiland-gepaarde koningin: f 118,- (verz. inbegrepen)
Stand-gepaarde koningin: f 52,- (verz. inbegrepen)

Buckfast Denmark
Keld Brandstrup
Reerslevvej 42
DK-4291 Ruds Vedby
Denmark

telefoon: 00 45 53 56 18 10
fax: 00 45 53 56 18 40
Bel, fax of schrijf voor gratis info-brochure!

Hallo Ab,

Wat me opvalt als ik onze stukjes teruglees, is dat we eigenlijk niet bepaald 'up to date' zijn. Ik bedoel, een stukje over moerenteelt in het juli/augustusnummer van Bijen is natuurlijk niet echt zoals het hoort. Misschien hindert het jou niet en anders geef je in je volgende brief maar een voorzetje. Over de moerenteelt is nog wel het één en ander te zeggen, maar ik ga daar nu niet verder op door. Er moeten volgens mij lezers zijn die met vragen blijven zitten, hopelijk klimmen zij in de pen.

Ik weet niet hoe het jou vergaan is, ik vond het voorjaar maar magertjes. Het weer was natuurlijk niet ideaal, maar toch ook weer niet 'bere' slecht. Met name op het fruit hadden de volken zich beter moeten ontwikkelen. Als je, net als ik, op een mooie vliegtag door de boomgaard loopt en je ziet niet één bij op een appelbloempje, dan moet er iets niet in de haak zijn.

Fruittelers spuiten de bloemen tijdens de bloei met een soort magnesium, iets dat volstrekt onschadelijk is voor de bijen, maar na zo'n bespuiting moeten de bijen de bloemen een tijdje niet. Althans, mijn bijen niet. Weten andere imkers hier iets meer van? Dat zou ik hartstikke graag willen weten. Mijn bijen kwamen slechter terug van het fruit dan ze er heen gingen.

Intussen staan de volken op de zomerdracht en het gaat redelijk. Er is genoeg regen gevallen, nu maar wachten op wat warmte om de klaver 'los' te laten komen. De bevruchting van de jonge moeren is vrij goed verlopen, maar dat garandeert nog geen volle honingbakken. Hier bij ons in de polder wordt het overigens toch steeds moeilijker om een mooi stekkie te vinden. Misschien maakt de heide alles weer goed. Tegen de tijd dat deze brief wordt geplaatst weten we meer.

Ab, een goede vakantie en tot schrijfs.

Harry

Hallo Harry,

Van collega-imkers op onze bijentuin hoorde ik niets dan slechte berichten nadat de volken terug waren gekomen van het fruit. Onvoldoende ontwikkelde volken, geen spatje honing, bijvoeren was in sommige gevallen het parool. Over het voorjaar gesproken... Wat betreft het bespuiten van bloesem met magnesium weet ik niets. Ik ben absoluut niet thuis in die materie. Het zou wel aardig zijn wanneer er reacties kwamen van onze lezers. Misschien zijn er wel fruittelers die ons wijzer kunnen maken, of heeft de Ambrosiushoeve een goed verhaal hierover? We wachten maar af. Aan het einde van het jaar zullen we in dit maandblad wel meer kunnen lezen over de honingresultaten van 1997. Mijn eigen volken die ik in het Natuurpark 'het jaar rond' kan laten staan, leken een prima voorjaar te gaan maken. Mede vanwege een overvloed aan nog aanwezig voedsel moesten er al vroeg honingkamers worden geplaatst. Ondanks het geringe aantal vliegdagen leek het erop dat ik nog voor de zomer honing kon oogsten. Jammer dan, de boel stagneerde, de zwermtijd brak aan en het bleef waardeloos weer. Wat ik eigenlijk maar bedoel te zeggen, het lijkt erop dat we net zo'n slecht honingjaar zullen beleven als vorige zomer. Dan te bedenken dat we in vorige jaren nu al volop koolzaadhoning in de potten hadden en een tweede oogst zich al aankondigde. Soms ga ik wel eens aan mijzelf twifelen, een schrale troost is dat ik van andere imkers dezelfde treurnis krijg te horen. Zitten wij nu in de zeven magere jaren? Als dat zo is kunnen die wat mij betreft niet snel genoeg voorbij gaan. Ik wil niet al te negatief zijn, maar echt vrolijk wordt ik nu ook weer niet van de laatste jaren. Toch een positief bericht. Voor mijn vakantie moest ik een kunstzwerm nog een bak voer geven. Nog geen week met veel regen later bleek bij controle dat er volop nectar was binnengehaald. Hoop doet leven, dus toch maar vol goede moed de zomer afwachten.

Hoe het ook zij, de twee laatste zomers bewijzen maar weer eens dat wij voor het imkeren nu niet bepaald op een gunstige breedtegraad wonen. Gezien de problematiek van drachtmogelijkheden en het veranderde beeld van de imker, van platteland naar stad, denk ik dat de toekomst voor de bijenhouderij ingrijpend zal veranderen. Met in het vooruitzicht het honderdjarig bestaan van de VBBN, en al die andere jubilea die organisaties en plaatselijke afdelingen dit jaar vieren, denk ik dat dat een goed moment is eens bij die toekomst stil te staan. Misschien dat ons maandblad daar aandacht aan besteed, ik geef ook jou hierbij in overweging je gedachten daar eens over te laten gaan. In een volgende brief hoop ik daar in ieder geval op terug te komen. Tegen de tijd dat deze briefwisseling wordt geplaatst staat het invoeren van de volken alweer voor de deur. En laten we daaropvolgend ook de bestrijding van de varroamijt alsjeblieft niet vergeten. Zoals Dick Vunderink al schreef, je kan geen jaar overslaan. Al zijn je volken nog zo gezond, groot en (bijna) mijten-vrij en al heb je nog zo trouw bestreden de laatste jaren: sla toch maar niet over. Hoe ik eventueel de darrenraatmethode kan invoeren, daar ben ik nog niet helemaal uit. Toch denk ik, ondanks het meer werk dat daaraan vastzit, dat we die weg zullen moeten inslaan willen we gif en resistentie daartegen uit onze liefhebberij verdrijven.

Harry, tot zover deze brief waarin weer van alles wat aan de orde kwam. De hartelijke groeten van Ab.

Monddelen van de honingbij

Deze titel is een wat al te ruime benaming bij deze foto. Op deze foto is maar een heel klein stukje van een van de monddelen te zien; het uiteinde van een labiale palp. Toch breng ik deze foto graag onder uw aandacht omdat goed te zien is hoe verbazingwekkend gedetailleerd en gecompliceerd de natuur is.

De zuigsnuif

- De zuigbuis wordt gevormd door twee galea, de platte uiteinden van de maxilla (onderkaak) en de twee labiale palpen (liptasters, behorende bij de onderlip). Deze buis ontstaat wanneer de monddelen naar voren getrekt worden en de monddelen op elkaar aansluiten. De zuigkracht wordt opgewekt door vergroten en verkleinen van de mondholte. Door deze zuigbuis kunnen nectar en water opgezogen worden. Op de foto is te zien dat er zintuigorganen op de liptasters aanwezig zijn, waarmee de bij het

voedsel kan voelen en proeven.

- In de zuigbuis ligt de tong (glossa); onderdeel van de onderlip. Via een behaarde groef, aan de onderkant van de tong, kan de bij speeksel (uit de kop- en borstspeekselklieren) afgeven. Ook dit systeem werkt alleen bij gestrekte monddelen.

De liptasters

Als een bij iets eet of drinkt, moet ze natuurlijk wel kunnen waarnemen wat. Geur en kleur hebben haar naar de bloem gebracht waar de nectar te vinden is. Ongetwijfeld zal de bij tijdens het opzuigen van de nectar controleren wat ze drinkt. Zit er voldoende suiker in, is het de moeite waard om het mee te nemen? De zintuigorganen op de liptasters, in de vorm van haren en kraterachtige structuren, spelen hierbij een belangrijke rol.

Imkeren in Zeeland

Ab Kuypers

Bij imkeren denkt de gemiddelde Nederlander waarschijnlijk niet aan provincie Zeeland. En laten we eerlijk zijn, de meeste nieuwtjes in Bijen komen veelal uit Brabant, Drente, de Veluwe en Flevoland, we kennen het geijkte rijtje. Met vage vermoedens ben ik op zoek gegaan naar het antwoord op mijn vraag hoe anders wellicht het bijhouden voor Zeeuwse imkers is. En zelfs al is er niets 'bijzonders' aan de Zeeuwse imkerij te ontdekken, dan toch maar eens de schijnwerper gericht op dit wat afgelegen gewest.

Groep Zeeland

Bij Zeeland denk ik aan water, Deltawerken, eindeloze stranden, fruitbedrijven en wijde landschappen waaraan machtige paarden hun beste krachten geven; ik zie dijken en bruggen, massatoerisme, veel regen, altijd wind tegen en toch het mildste klimaat van Nederland, een smalle strook vaste wal, verder vooral een verzameling eilanden. Hoe zou men in zo'n gebied imkeren, is er in dit gewest plaats voor imkers?

Hierover en over andere zaken spreek ik met Henk van der Scheer, nu bijna vijf jaar voorzitter van de groep Zeeland van de VBBN.

Henk van der Scheer: 'Of er verschillen zijn in het imkeren ten opzichte van de rest van Nederland vind ik moeilijk te zeggen. Wat wel opvalt is dat de regio Zeeland relatief nogal veel geïsoleerde gebieden omvat, waarin weinig imkers wonen, zo'n 275 leden van de VBBN en dan nog wat niet-georganiseerde bijenhouders.'

Voor de leden van de zes afdelingen die samen de groep Zeeland vormen wordt eenmaal per jaar een activiteit georganiseerd. Tot nu toe is dat een lezing geweest en soms ook een excursie. Het groepsbestuur komt tweemaal per jaar bij elkaar. 'Er is, ondanks dat wij zo verspreid wonen, wel degelijk een band tussen de verschillende afdelingen,' aldus Henk van der Scheer. 'De groepsvergaderingen worden trouw door alle afdelingen bezocht. Op zich bestaat de huidige groepsstructuur met de eigen verantwoordelijkheden nog niet zo lang, zo'n acht jaar. Mijn voorganger, de heer Van Assche, heeft de aanzet gegeven om tot een zekere eenheid onder de Zeeuwse imkers te komen.'

Betrokken

De jaarlijkse bijeenkomsten worden door zo'n zestig imkers bezocht. Deze komen uit de hele regio. Dit jaar hebben we al een lezing gehad, waarbij de heer Kerkvliet over honing vertelde. Dan staat er nog een excursie naar de omgeving van Hulst op het programma. Dit geteld bij de andere activiteiten, die gedurende het jaar door de plaatselijke afdelingen worden georganiseerd, geeft aan dat men ook hier in Zeeland betrokken is bij de vereniging.

'Behalve zulke bijeenkomsten proberen we ook cursussen te organiseren. Zowel voor beginners als voor gevorderden. Dit in samenwerking met het AOC te Goes,' vervolgt Henk van der Scheer. 'De afdeling Hulst in Zeeuws Vlaanderen doet dit vaak samen met Belgische imkers. Daar, en dat is natuurlijk typisch voor een grensgebied, zijn regelmatig contacten tussen Belgen en Nederlanders.'

Klimaat en andere verschillen

Blij dan toch enig verschil te hebben gevonden probeer ik het maar eens met de mogelijke invloed op de bijenhouderij van het iets andere klimaat van Zeeland. Terwijl bij ons, in Lelystad, de wilg nog niet veel verder is dan een langzame groei van de zilvergrijze katjes, staan die hier al volop in bloei. Henk van der Scheer: 'Dat iets mildere klimaat hier merk je vooral in de winter en het voorjaar. Alles komt hier wat eerder tot bloei. Op dit moment vliegen de bijen al geweldig. Daar staat tegenover dat de zomers in het algemeen wat koeler zijn. Dat betekent dus dat onze bijenvolken een vroege en sterke voorjaarsontwikkeling kennen, maar o wee als we een koele zomer krijgen. Dan kunnen wij een honingoverschot wel vergeten. Normaal hebben we niettemin een goede honinggoogst.'

Fruit

Zeeland staat al van vroeger bekend om zijn vele fruitbedrijven. Peren en appels vormen de hoofdmoot. De bakermat van de Zeeuwse imkerij ligt dan ook bij het fruit. Afdelingen van de VBBN bestaan hier al ruim 90 jaar. Nog altijd gaan de meeste imkers daar dan ook naar toe. Maar ook imkers van buiten de provincie weten de weg te vinden naar de Zeeuwse fruitteilers. 'Oh ja hoor,' Henk van der Scheer, 'er is plaats genoeg. Wij kunnen zelf niet eens aan de vraag naar bestuivingsvolken voldoen. Het plaatsen door imkers van buiten Zeeland gebeurt via de veiling.'

Fruittelers kunnen daar terecht met hun wensen. Onze eigen imkers maken zelf hun afspraken met de fruittelers.'

'Van oudsher was de Zeeuwse imker dan ook vooral een fruitteler, nee zeker geen beroepsimker. Het beeld van de imkerij is wel behoorlijk veranderd. De imkers vindt je nu veel minder onder de fruittelers. Dat komt mede omdat de hele fruitteelt anders is geworden. Van hoogstam- naar laagstam. Terwijl er bijvoorbeeld in de Betuwe en het zuiden van Limburg nog wel wat oude tuinen met hoogstam te vinden zijn, is dat in Zeeland helemaal verdwenen. Het totale areaal is gekrompen, maar desondanks is de produktie gestegen. En deze veranderingen hebben natuurlijk ook hun invloed op de imkerij gehad.'

248 Andere drachten

Voor de verdere dracht is men vooral afhankelijk van de verschillende natuurgebieden en de dracht in stad en dorp. Er komen veel wilgen voor o.a. in het Sloegebied, maar ook langs de wegen. Voor imkers is er bij enkele zaadtellers nog wel wat bestuivingsgeld te verdienen. Het tegenwoordige beheer van de vele dijken die door heel het landschap te vinden zijn leveren steeds meer drachtbloemen. En dan de lucerne, die in Zeeland in ruime mate wordt verbouwd. Henk van der Scheer: 'Het mooie is dat de lucerne hier vaak twee jaar staat. De eerste keer maaien gebeurt meestal tijdens de bloei, vaak komt men echter niet tijdig toe aan de tweede en derde snee, zodat wij van deze bloeiende lucerne kunnen profiteren. Het kan gebeuren dat je in drie weken de honingbakken vol hebt. Al voor de braaklegging werden hier in Zeeland velden met mosterzand en bladrammenas ingezaaid als groenbemester. Theunisbloem wordt nu niet veel meer verbouwd. Dus alles bij elkaar komt men hier niets te kort, al lijkt dat in eerste oogopslag misschien anders. Er wordt dan ook weinig gereisd naar buiten de provincie. Vroeger ging een liefhebber nog wel eens naar het koolzaad. Vooral vanuit Zeeuws Vlaanderen gaat men daarvoor nog wel richting België.'

Twee opvallende zaken

'In Zeeland kennen wij twee opvallende zaken voor de imkerij, die ik graag noemen wil. Ten eerste Imkerij Poppendamme, waar jaarlijks veel toeristen naartoe komen. (zie Bijen 6(6): 179-181 (1997)). De afdeling Walcheren organiseert daar jaarlijks een bijenmarkt, op de vrijdag na hemelvaartsdag. Ten tweede noem ik het Carnicateeltstation 'Kreverhille' bij Perkpolder, in feite ontstaan op initiatief van onze Belgische

collega's. Vijf jaar geleden is men daar in een goed geïsoleerd gebied begonnen en het loopt nu geweldig. Het teeltstation waar zowel de teelt als de bevruchting van koninginnen plaats vindt is een vereniging geworden met een eigen bestuur. Het staat dus eigenlijk los van de plaatselijke imkersbond, maar er zijn wel eigen mensen bij betrokken. Men ontwikkelt daar verschillende goede initiatieven. Het is vooral rondom Hulst dat er met Carnica's wordt geïmkerd; in de verdere provincie valt dat tot nu toe wel mee.' Tot slot van ons gesprek een oproep aan imkers en hoofdbestuur van de VBBN. 'Volgend jaar koppelen wij aan de Walcherse bijenmarkt onze regionale viering van 100 jaar VBBN. We willen dan een soort open dag voor de imkerij organiseren en zouden willen voorstellen dat op landelijk niveau te doen. Een landelijke imkersdag, waarop mensen overal in het land kennis kunnen maken met de bijenhouderij. Ik stel me daarbij iets vergelijkbaars voor met wat landbouwers en fruittelers ook jaarlijks doen. Het zou mooi zijn als de gehele imkerij daarop zou inspringen.'

Conclusie

Het is niet helemaal wat ik er van verwacht had, in feite weinig anders dan elders. Zeeland, zo heb ik ondervonden, is net zo'n imkergebied als waar u en ik wonen. Zij het met een eigen gezicht, een eigen historie en eigen mogelijkheden. En die wetenschap levert me dan toch weer een beter inzicht in het totale landschap van de Nederlandse imkerij. 'Het is hier fijn imkeren,' vindt Henk van der Scheer, 'met weinig problemen, wel met veel genoeg. Onze groep bestaat uit actieve verenigingen die op zich wel weer verschillend van elkaar zijn.' En zo verlaat ik na een aantal prettige ontmoetingen, met een beter inzicht in de Zeeuwse imkerij en na een aardig voorstel te hebben gehoord een mistig Zeeland. Een provincie waarvan de wijsheid een soort gezichtsbedrog is, veroorzaakt door de afwisseling van land en brede zeearmen.

bijen

GELEZEN

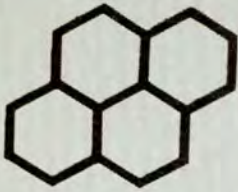
Hoe krijgen m'n ouders het voor elkaar.
Ik ben geboren op Vrijdag de 13^{de}

Mijn naam is

FLORE BIJTJE HELEEN BERNADETTE

en mijn roepnaam is **BIJTJE**

13-06-1997

Studiedag LLTB 27 september

Op zaterdag 27 september 1997 wordt de jaarlijkse studiedag en honingkeuring van de bond van imkers van de LLTB georganiseerd. De studiedag wordt gehouden in zaal 'De Vriendenkring', A. Janssenstraat 64 te Steijl, 077-3733508.

Het thema 'Bijen: Onze zorg'

Na een succesvol verlopen studiedag in 1996 in Elsloo, wordt dit jaar wederom een studiedag gehouden voor de leden van de Bond van Imkers van de LLTB. Ook leden van de andere organisaties en overige belangstellenden zijn uiteraard welkom. Deze dag wordt dit jaar georganiseerd door de verenigingen van de LLTB van de regio Noord. Gekozen is voor een centraal gelegen plaats, zodat de afstand voor niemand een probleem hoeft te zijn. Steijl is een pittoresk plaatsje gelegen aan de boorden van de Maas enkele kilometers zuidelijk van Tegelen. In de pauze is er gelegenheid tot een bezoek aan de botanische tuin "Jochum Hof" of een bliksembezoek aan het missiemuseum. Het missiemuseum met name beschikt over o.a. een schitterende vlinder- en insektententoonstelling. Een bezoek aan het missiemuseum zal zeker aanleiding geven om dit op een later tijdstip opnieuw te bezoeken en de collecties nog eens uitgebreid te bewonderen.

Op de studiedag komen drie thema's aan de orde die worden ingeleid door de heren J. van den Eijnde, C. Havermans en Chr. Smeekens. Zij houden een inleiding over de thema's 'Bijen en bestuiving', 'Bijen en gewasbescherming' en 'Verbeterde darrenraatmethode ingepast in een bedrijfsmethode'. Nog steeds actuele thema's en met name voor de regio erg belangrijk. Na afloop van deze inleidingen is er nog gelegenheid tot discussie en het stellen van vragen. Aan het einde van de studiedag wacht de deelnemers nog een verrassing. Tevens wordt deze dag een honingkeuring gehouden.

Honingkeuring

Tijdens deze dag zal er ook een honingkeuring plaatsvinden. In de volgende klassen zal er worden gekeurd:

- Klasse 1: vloeibare honing
- Klasse 2: gekristalliseerde honing
- Klasse 3: heidehoning
- Klasse 4: bijenwas.

U kunt in één, maar ook in meerdere klassen meedoen. Honing dient u in potten van 450 gram aan te leveren, per klassen drie potten, de potten mogen **niet** zijn voorzien van een etiket of opschrift. In de klassen 1 en 2 mag u meerdere series van drie potten inzenden, mits deze verschillend van oorsprong zijn (bijvoorbeeld drie potten fruitbloesem- en drie potten lindenhonig). Voor de overige klassen is één inzending voldoende. Inleveren van uw

te keuren producten tussen 09.00-09.30 uur.

De honingkeurmeesters op deze dag zijn: de heren L. Hensels uit Roggel, A. Wagemakers uit Veldhoven en P. Sanders uit Reusel.

Programma

09.00 uur: Ontvangst deelnemers (zaal open); bij de koffie wordt vlaai geserveerd. Inleveren van de te keuren producten voor de honingkeuring.

09.30 uur: Opening door de voorzitter van regio Noord, de heer L. van den Goor.

09.40 uur: Presentatie 'Bijen en bestuiving' door de heer Chr. Smeekens.

10.40 uur: koffiepauze

11.00 uur: Presentatie 'Verbeterde darrenraatmethode ingepast in een bedrijfsmethode' door J. van den Eijnde.

12.00 uur: Lunchpauze. Mogelijkheid tot het bezoeken van de botanische tuin 'Jochum-Hof' of het missiemuseum met vlindertentoonstelling.

14.00 uur: Presentatie 'Bijen en gewasbescherming' door de heer C. Havermans.

15.00 uur: Forumdiscussie

15.30 uur: Koffiepauze

15.45 uur: Bekendmaking van de uitslag van de honingkeuring door de heer L. Hensels.

15.55 uur: Uitreiking presentje aan de deelnemers.

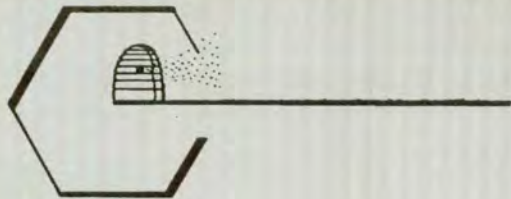
16.00 uur: Sluiting door de voorzitter van de LLTB, de heer F. Heessen.

De kosten voor deelname aan deze dag, inclusief koffie, vlaai en lunch bedragen per persoon f17,50 voor de leden van de Bond van Imkers van de LLTB. Partners en overige belangstellenden betalen f 20,-. Opgave kan geschieden tot **uiterlijk 13 september a.s.**

U kunt zich aanmelden:

- bij het secretariaat van de LLTB, 0475-381777, L. v.d. Goor, 077-4671990 of H. Gommers, 024-3581967 of
- door overmaking van het bedrag op bankrekening 11.77.02.455 n.v. 'Bond van Imkers van de LLTB' te Roermond, o.v.v. 'deelname studiedag'.

Koninklijke onderscheiding

N.M. Rovers, St. Ambrosius Uden

Op 29 januari 1947 werd Jan Heessen voorzitter van de bijenhoudersvereniging St. Ambrosius Uden. Tot nu toe, dus ruim vijftig jaar, heeft hij dat onafgebroken volgehouden. Naast het voorzitterschap bij onze vereniging is Jan ook oprichter en bestuurslid van de bibliotheek en het Museum voor Religieuze Kunst. Verder was hij bestuurslid van de heemkundekring. Als ambtenaar van de gemeente Uden heeft hij tallozen geholpen met bezwaarschriften en aanvragen van subsidies. Wij vinden dat Jan voor de verdiensten van onze vereniging en voor de Udense gemeenschap een lintje verdient en het 'kapittel' was het daarmee volledig eens. Jan werd benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau. In het bijzijn van familieleden, de leden van onze vereniging, Cees Roelen en Jo Janssen namens het hoofdbestuur, afvaardigingen van de besturen waar Jan deel van uitmaakt of uitgemaakt heeft, vrienden, de buurt en de pers, werd op 29 april j.l. door burgemeester K. Hehenkamp van de gemeente Uden, de onderscheiding opgespeld. Onze bondsvoorzitter, C. Roelen, zette zijn waardering voor de verdiensten van Jan voor onze Bond kracht bij door de uitreiking van een oorkonde. In een fijne sfeer hebben we samen een mooie avond gehad in 'De Vorstenburgh'. Jan, nogmaals proficiat en bedankt.

Van de bestuurstafel

J. Beekman

Het voltallige Bondsbestuur vergaderde op 1 mei en 12 juni 1997 te Tilburg. De volgende zaken zijn aan de orde gesteld:

- De Bedrijfsraadvergadering te Wageningen, hieruit:
 - Manipulatie met maïs (genen): is dit een gevaarlijke ontwikkeling voor onze honingbijen. In onderzoek gegeven bij de Ambrosiushoeve.
 - Spuitschade 1996: weinig of geen juridische mogelijk-

- heden om de schade te verhalen.
 - Preventie Amerikaans vuilbroed (AVB) op dezelfde manier aanpakken als in 1996, niet laten verslappen.
 - Betaling Ambrosiushoeve 1997 en 1998: per kwartaal gaat er afgerekend worden in 1998 (2e week/kwartaal).
 - Protest aangetekend op uitbreiding toelating bestrijdingsmiddel.
 - Vergadering aandeelhouders Honingzemerij 'Het Zuiden BV' met de Raad van Commissarissen. Hieruit is voortgevloeid na discussie en meerdere vergaderingen de informatieve algemene ledenvergadering d.d. 28 juni 1997.
 - Vergadering redactie **Bijen**/besturen imkerorganisaties. Na ontwikkelingen die de sfeer hebben bepaald, is de redacteur van onze Bond gestopt met het redactiewerk. Een en ander zal nog worden toegelicht.
 - Evaluatie algemene ledenvergadering d.d. 5-4-97: De notulen zijn vastgesteld en worden met de uitnodiging studiedag naar de verenigingen verzonden. De voorzitter zal via de notaris een en ander regelen met betrekking tot statutenwijziging.
 - Studiedag 1997: Concept is klaar, evenzo de begroting. Voor detailinformatie zie het oktobernummer van **Bijen**.
 - Bondbedrijfswedstrijd 1997: Deze zal plaatsvinden op 31 juli en 1 augustus 1997. De jury bestaat uit mw. M. Jacobs-van Vugt (voorz.), dhh. Chr. Smeekens en H. Weijenborg.
 - Evaluatie tentoonstelling Tuinidee 97: De winst aan leden is gering, de kosten moeten in de hand gehouden worden en het voorstel is om in 1998 weer mee te doen. Planning maken via checklist.
 - Voortbestaan Bedrijfsraad: Een commissie zal een rapport opstellen c.q. een beeld vormen over de 'Toekomst van de imkerij'. De Bedrijfsraad blijft voorlopig doorwerken.
- Heeft u vragen of opmerkingen dan kunt u terecht bij de secretaris, J. Beekman, op maandag van 08.15-16.30 uur, 013-5836350.

Studiedag NCB 8 november

Thema 'Zwermen of zwermverhindering'

J.H. Janssen, voorzitter studiedag

In **Bijen** 6(7/8): 216 (1997) stond de eerste aankondiging van de jaarlijkse studiedag van de bond van bijenhouders NCB te Boxtel. De motivatie van het thema en de activiteiten, die op deze dag zullen plaatsvinden, werden globaal weergegeven. De voorbereidingscommissie is nu zover gevorderd dat zij u het volledige programma kan aanbieden. Zwermen en zwermverhindering komen uitgebreid aan de orde in de lezingen en de workshop.

Lezingen

In de aula een gezamenlijke lezing en bedoelt voor alle bezoekers aan de studiedag:

Chr. Smeekens: 'een uiteenzetting over het natuurlijk zwermgebeuren'.

Hij zal de ontwikkeling schetsen hoe en waarom een bijenvolk jaarlijks gaat zwermen en zal vooral aspecten van het natuurlijk zwermgedrag belichten, die bij de meeste imkers weinig of niet bekend zijn. Hij zal zijn uiteenzet-

ting over het zwermgedrag visueel maken met sheets en dia's. Het is voor een imker belangrijk te weten hoe het natuurlijk zwermgedrag van de bijen tot stand komt om op het zwermgedrag adequaat te kunnen reageren.

J. Ottens: *'eenvoudige en praktische koninginneteelt'*. Selectie is voor veel imkers moeilijk, met name door het kleine aantal volken, waaruit men kan selecteren. Voor een zinvolle selectie zijn al gauw honderd volken nodig. Gelukkig is het zinvol telen van moeren wel voor iedere imker mogelijk en in te passen in ieders bedrijfsmethode om zo te komen tot een effectieve zwermverhinderingsmethode. Lokaal 149

A. Bouters: *'de tussenaflegger van Pfefferle'*.

Al veel is geschreven en gesproken over de methode Pfefferle, een revolutionaire zwermverhinderingsmethode. Alex Bouters, een bevolgen Belgisch imker, zal de methode nogmaals haarfijn uitleggen. Al veel imkers hebben enige ervaring opgedaan met deze methode, met zeer wisselend resultaat.

J. v.d. Eijnde: *'de Aalstermethode in combinatie met varroabestrijding'*.

Het is van belang de bestrijding van de varroamijt te integreren in een zwermverhinderingsmethode.

Varroabestrijding is mogelijk tijdens een broedloze periode. De Aalstermethode, een oude zwermverhinderingsmethode, door vele imkers toegepast in allerlei variaties, leent zich hier goed voor.

Workshop

Mede ter ondersteuning van de lezingen zullen tijdens de workshop diverse activiteiten plaatsvinden. Er zal een doorlopende diaserie worden vertoond over praktische koninginneteelt.

De werking van apparatuur waarmee kunstmatige inseminatie wordt toegepast zal worden uitgelegd. Ook zal te zien zijn hoe het proces van het honingkeuren verloopt, terwijl het officiële keuren in een ander lokaal gebeurt.

Postersessie

Hieraan zal een bijdrage gegeven worden door de 'Vrienden van de Ambrosiushoeve' en door de medewerkers van de Ambrosiushoeve met o.a. het afgesloten onderzoek naar zwermcel- en redcelmoeren.

Dhr. Bouters, die de lezing zal verzorgen over de tussenaflegger van Pfefferle, zal hierover een videoband vertonen en ook plaatmateriaal tentoonstellen.

Drachtplantenbeurs

De drachtplantenbeurs zal niet meer aanwezig zijn vanwege te geringe belangstelling de afgelopen jaren. Wel zal 'de Gentiaan' zoals voorgaande jaren allerlei bloembollen te koop aanbieden.

Tentoonstelling bijenboeken

Veldbiologisch antiquariaat 'De Stokroos' zal tweedehands bijenboeken tentoonstellen en verkopen.

Markt

Dit jaar zal voor de eerste keer in een lokaal een 'markt' worden gehouden. Iedereen, behalve handelaren, kunnen hier allerlei bijenspullen te koop aanbieden. In het volgende nummer kunt u hierover lezen.

Vertoning videofilm

In de aula zal een videofilm vertoond worden over de resistentie van de varroamijt.

Keuringen

Honing

Er worden vijf categorieën honing onderscheiden:

- vloeibare voorjaars- of zomerhoning;
- geënte voorjaars- of zomerhoning (ook wel 'pasta');
- gekristalliseerde voorjaars- of zomerhoning (spontaan gekristalliseerd);
- heidehoning;
- raathoning.

Iedere inzender mag per categorie één serie van drie potten inleveren ter beoordeling. De potten mogen niet voorzien zijn van een etiket of opschrift (neutrale pot).

Bij de heidehoning het keuringsrapport van het RIKILT of van de Keuringsdienst van Waren bijvoegen. Bij de raathoning komt alleen honing in de zogenaamde secties voor keuring in aanmerking. Meer inzendingen van raathoning wordt zeer op prijs gesteld.

Een jury zal de inzendingen beoordelen op suikergehalte, zuiverheid, netheid, rijpheid, kleur en smaak. De inzendingen worden na de keuring tentoongesteld, voorzien van de uitslag onder nummer. Inzendingen van niet-NCB-leden vallen buiten de prijzen.

Mede

Eén inzending bestaat uit drie flessen mede, afkomstig van één partij. De flessen mogen niet van een etiket of opschrift zijn voorzien. De jury zal de mede beoordelen op smaak, helderheid, kleur, zuiverheid, verpakking.

Was

Er worden verschillende categorieën onderscheiden: zelf-gezuiverde was, zelf-gegoten kunstraat en siervoorwerpen van bijenwas.

Zelf-gezuiverde was: per inzender mag slechts één blok was aangeboden worden. Het stuk moet minstens 500 gram wegen. Het stuk mag niet van een etiket of ander kenteken zijn voorzien.

Zelf-gegoten kunstraat: per inzender een serie van drie vellen. De vellen kunstraat mogen niet voorzien zijn van een etiket of opschrift. De jury zal de zelf-gezuiverde was en zelf-gegoten kunstraat beoordelen op kleur, geur, structuur en verontreiniging, de zelf-gegoten kunstraat tevens op sterkte, gewicht, oppervlaktemaakt.

Siervoorwerpen en kaarsen van bijenwas: het aantal inzendingen per deelnemer is onbepaald. De beste inzendingen van de diverse klassen worden met een certificaat gehonoreerd.

Tentoonstelling eigengemaakt handwerk

Er wordt de mogelijkheid geboden om eigengemaakt handwerk in een lokaal tentoon te stellen. Meer informatie in het volgende nummer.

Parallelprogramma

Voor minder in bijen geïnteresseerde bezoekers is er een prachtig alternatief. Dhr. Kies zal bezig zijn met het verzorgen van kuuipplanten en mevr. A. Weijnenborg zal op een zeer speciale manier kerstversieringen maken. Hierbij mag u zelf ook het een en ander uitproberen. Voor het gebruikte materiaal wordt een kleine vergoeding gevraagd.

Loterij

Voor de eerste keer zal er een loterij worden gehouden waarmee waardevolle prijzen zijn te winnen. De loten kosten f1,- per stuk en u mag zoveel loten kopen als u wilt. U kunt de prijzen van tevoren bewonderen.

Ontmoetingsruimte

U bent niet genoodzaakt de hele dag het programma te volgen. In de aula is de gehele dag gelegenheid om met uw imkercollega's van gedachten te wisselen onder het genot van een kop koffie of een ander drankje.

Plaats en tijd

De studiedag wordt gehouden in de Middelbare Agrarische school, Schouwrooij 2 te Boxtel. Het gebouw is om 09.30 uur open en om 10.00 uur is de opening van de studiedag.

Uit de PC van de voorzitter**Dick Vunderink**

Mijn PC en mijn bijen hebben dezelfde hinderlijke eigenschap. Als ik iets fout doe, denken ze daar niet bij na. Als ze dat zouden doen, zouden ze onmiddellijk begrijpen dat ik het zo niet bedoelde en konden ze reageren zoals ik wél bedoelde. Ik veroordeel dergelijk slaafs gedrag en kan dat van mijn PC nog een beetje begrijpen, want men zegt dat die slechts tot twee kan tellen. Bij de bijen rijst de vraag of ze werkelijk zo knap zijn als ons op de beginnerscursus werd aangepreerd. Dat ze een bevruchte moeder niet accepteren als ze darrenbroedig zijn, is gewoon dom. Dat na het scheppen van een zwerm de laatste honderd bijen hardnekkig op de tak naar de rest blijven zoeken, getuigt evenmin van gezond verstand om nog maar te zwijgen van dat kamikaze steken. Enfin, u begrijpt het wel, alles liep weer tegen. Net zoals dit hele jaar eigenlijk. Luister maar naar Roel ten Klei. Hoewel, de linde misschien nog net zorgt dat we gezond de winter doorkomen. Een sombere voorzitter in het jubileumjaar? Wacht dan maar op de PC in het oktobernummer die ik gisteren verzond. 'Bedankt', zei Marga, 'maar mag ik ook nog de PC voor september?' Ik had aangenomen dat dit reeds voor elkaar was, want ik had malheur aan m'n rechteroogspiertjes, waardoor ik links en onder een dubbel beeld had. Maar dat gold kennelijk niet voor mijn PC-rubriek. Het beeld herstelt zich gelukkig geleidelijk en dat is maar goed ook, want ik had een moertje geknipt dat vervolgens een perfecte vliegshow gaf. Links was het een formatievlucht, rechts bleek het er toch maar één te zijn. Gelukkig

was dit moertje niet dom en oriënteerde zich op de voorzitter welk voorbeeld door nog heel wat imkers moet worden gevolgd. Het is inmiddels duidelijk dat ik nog wat bevangen ben door de vakantiemalaise. Bovendien moest ik vanwege het oog een HB-vergadering laten passeren en dat deprimeerde zeer omdat men zonder mij zeer besluitvaardig was. Iedereen is onmisbaar roept men wel, maar die formule wordt vervolgd met min 1, weet elk van ons. En als u dit onder ogen krijgt is het de dagen van Apimondia in Antwerpen. Leuk om tenminste een dag de expositie te bezoeken. En misschien komen we elkaar daar tegen. De kans is echter dat ik een van de officiële vergaderingen bijwoon en misschien herinnert u zich dat ik daar in Lausanne niet van heb genoten. Maar dan kan het nu allicht beter zijn.

En zo naderen we al snel de afsluiting van de eerste eeuw VBBN en ik hoop dat wij velen van u zullen ontmoeten op 25 oktober op de Open dag in het Bijenhuis of tijdens het symposium, waarover elders meer informatie. Wie zijn er eigenlijk knap of dom? Wij soms, die zo'n ophef maken van een eeuw bijenhouden, maar waarin we het gekibbel in al die jaren niet onderweg verloren zijn? Of de bijen waarom het in feite gaat, die met hun leven van zes weken ons in harmonie het nakijken geven? Misschien kunnen zij uit hun midden ons een wandelleraar aanwijzen om ons te begeleiden in onze tweede eeuw.

Op 20 juni 1997 is op 81-jarige leeftijd overleden ons trouwe lid

ADRIANUS (JAAN) JOOSEN

Hij werd geboren op 1 juni 1916 op de Rith, een buurtschap onder de rook van Princenhage, later Breda. Zijn leven lang heeft hij in zijn geboortehuis gewoond, ver van de bewoonde wereld. De vergaderingen van de bijenhoudersvereniging St. Ambrosius te Princenhage behoorde tot de weinige keren dat hij van zijn grond af kwam. In zijn goede jaren hielp hij mee met het vervoeren van de bijen naar het koolzaad en de boomgaard. Maar Jaan was daar al lang niet meer toe in staat, hij had niet genoeg 'asem' meer voor het zware werk. Als je bij Jaan en zijn vrouw Leentje op bezoek kwam werd je warm onthaald. Leentje voerde dan het woord. Alle nieuwtjes uit de buurt werden uitgewisseld. Jaan was op elke vergadering van zijn bijenvereniging, stil maar belangstellend. Tijdens zijn laatste jaarvergadering (21 januari j.l.) werd aan hem, na een toespraak van de bondsvoorzitter de heer C. Roelen, de legpenning uitgereikt wegens 60-jarig lidmaatschap. Een bescheiden "dank je wel" was zijn antwoord. Maar Jaan was zichtbaar trots op dit eerbetoon. Op 24 juni werd hij op de begraafplaats van Effen begraven. Wij zullen Jaan missen, zijn stille aanwezigheid was ons vertrouwd. Ons medeleven gaat uit naar zijn vrouw Leentje, die nu, op 86-jarige leeftijd, alleen verder moet.

Bestuur en leden
NCB bijenhoudersvereniging St. Ambrosius
Breda/Princenhage

Wij hebben de droeve plicht u melding te maken van het overlijden op 25 maart 1997 in de leeftijd van 74 jaar, van ons zeer gewaardeerd medelid

FRANS GERAEDTS

De imkersvereniging verliest in het overlijden van Frans een fijne medemens en een enthousiast imker. Zijn inzet, vooral voor de jeugd maar ook voor elke geïnteresseerde in bijen, gaf Frans veel bijenvreugde. Frans bedankt voor je inzet.

Wij wensen zijn familie veel sterkte toe met dit verlies.

Bestuur en leden
LLTB bijenvereniging Weert

Op 20 mei 1997 overleed op 75-jarige leeftijd ons gewaardeerd lid

JASPER MEIJERS

Hij was jarenlang lid van onze vereniging en als tuinarchitect deskundig op het gebied van drachtplanten. De vereniging en de leden maakten graag gebruik van zijn deskundigheid. Hij was voor velen een vraagbaak.

Zijn vrouw, kinderen en verdere familieleden wensen wij veel sterkte toe bij het verwerken van dit grote verlies.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Dordrecht e.o.

Op 10 mei 1997 overleed op 95-jarige leeftijd ons erelid

BALT VAN MIERLO

Balt was sinds de oprichting, 76 jaar geleden, lid van onze vereniging. Vanaf zijn 14de is hij met imkeren begonnen. Ieder jaar met de Open Dagen was hij aanwezig en vlocht dan nog zijn korven. Hoewel zijn gehoor hem de laatste tijd in de steek liet, heeft hij bijna nooit een vergadering gemist. Graag vertelde hij over de beginjaren en hoe hij zichzelf het

korf vlechten heeft aangeleerd. Vorig jaar met het jubileum heeft hij nog een Ambrosius gevlochten. Wij hebben hem toen gehuldigd tot erelid.

Wij zullen deze rasechte imker dan ook missen. Ons medeleven gaat uit naar de neven en nichten van Van Mierlo.

Bestuur en leden
NCB bijenhoudersvereniging 't Wilgenroosje,
Budel/Maarheeze.

Wil een ieder die in 1997 een bijenmarkt organiseert, zo spoedig mogelijk de juiste datum, plaats en tijd van deze markt doorgeven aan BIJEN, t.a.v. Marga Canters, Postbus 198, 6720 AD Bennekom, tel 0317-422422, fax 0317-424180, E-mail: bijenhuis@tip.nl

6 september Stadskanaal

Bijen- en Jaarmarkt van 09.00-16.00 uur op het Menistenplein. Inl.: L. Hillebrands, 0599-613388 of S. Scheltens, 0599-612203.

6 september Bussum

Bijenmarkt van 10.00-16.00 uur aan de Huizerweg. Inl.: J. van Voorst, 035-6911050.

6 september Ede

Open dag van 10.30-17.00 uur in de bijenstal 'Immeloo', Kreeleweg. Onderwerpen: Bijen, honingproducten, drachtplanten, tuindecoraties, keramiek. Inl.: 0318-612086

6 september De Lutte

Viering van het 50-jarig bestaan van de Imkersbond ABTB in Zalencentrum 'De Huije', Dorpsstraat 7, van 10.00-17.00 uur. Alle leden en hun partners zijn van harte welkom. Eigen bijdrage f10,- per persoon. Informatie over het programma bij uw afdelingssecretaris. Aanmelding voor deelname tot uiterlijk 1 augustus a.s. bij uw afdelingssecretaris.

7 september Zutphen

Open dag van 13.30-15.30 uur, op het terrein van thematuin 'De Kaardebol', Harenbergweg. Met als thema 'vlinders', toegang gratis. De tuin is gedurende het gehele jaar te bezichtigen op maandag, dinsdag en donderdag van 15.30-17.00 uur en op woensdag van 13.30-15.30 uur. Zie ook het artikel 'Jeugd, tuinen, bijen' in Bijen 6(7/8): 210-211 (1997). Inl.: W.F. Velberg, 0575-515646.

7 september Helmond

Bijenmarkt tegenover Restaurant 'De Hoefslag', in het Warandapark. i.v.m. het 100-jarig bestaan van bijenvereniging Helmond ook diverse activiteiten, w.o. verkoop drachtplanten en -bollen en honing. Inl.: H. van Ekert, 0492-522182.

7 september Horst

Themamorgen 'Andere producten van de bij' van 11.00-13.00 uur in modelbijenstand 't Zoemhukske', nabij de Kasteelboerderij in de Kasteelse Bossen, aan de noordzijde van Horst. Inl.: Sjaak van Meijel, 0478-589002.

9 september Merkelbeek

Stammtisch-avond van 19.30-22.00 uur, in de 'Henkhof', Clemensweg 1. Verenigingshoningkeuring van meegebrachte honing en actuele onderwerpen en overlarf- en koninginnenteeltproject. Inl.: B. de Graaf, 046-4336163.

13 september Hilvarenbeek

Open Dag Ambrosiushoeve. Zie bij 'Nieuws van de Ambrosiushoeve' in dit nummer.

16 september Heerlen

Maandelijke studiebijeenkomst (Imkerstammtisch) van de LLTB bijenvereniging Heerlen van 20.00-22.00 uur in de Biologische School, Heldenvierlaan 12. Onderwerpen: